

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών - Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής
Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Λογιστική και Ελεγκτική»

Διπλωματική Εργασία:

Μέσος συντελεστής φορολογικής επιβάρυνσης ελληνικών επιχειρήσεων και η διαχρονική του εξέλιξη

Εκπόνηση:

Καλαμπόκας Β. Δημήτριος

Επιβλέπων: Βρέντζου Μ. Ελένη – Καθηγήτρια

Βόλος, 2021

“Οι φόροι θα πρέπει να αντιστοιχούν στη φοροδοτική ικανότητα του ατόμου, και επιπλέον θα πρέπει να είναι συγκεκριμένοι, ευκόλως βεβαιούμενοι και αποδοτικοί.”

Adam Smith

Υπεύθυνη δήλωση

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στη διπλωματική εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του Διατμηματικού Προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στην «Λογιστική και Ελεγκτική» Τμήματα Οικονομικών Επιστημών Χρηματοοικονομικής και Λογιστικής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Καλαμπόκας Β. Δημήτριος

Βόλος 2021

Ευχαριστίες

Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια κ. Βρέντζου Ελένη, για την άψογη συνεργασία και καθοδήγηση που μου παρείχε σε κάθε βήμα εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας. Στη συνέχεια θα ήθελα να ευχαριστήσω τον εργοδότη μου κ. Παπαδόπουλο Σάββα, διότι στήριξε έμπρακτα αυτό μου το εγχείρημα, προσφέροντας μου πάντα τον απαραίτητο χρόνο που χρειαζόταν για την ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών μου υποχρεώσεων. Προπάντων, όμως θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τους γονείς μου Βάιο και Μαρία καθώς και την σύζυγο μου Ραφαέλα για την αμέριστη συμπαράσταση που μου έδειξαν αλλά και την υπομονή που επέδειξαν για όσο διάστημα κράτησαν οι μεταπτυχιακές μου σπουδές.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία στοχεύει στην διερεύνηση των παραγόντων που επιδρούν είτε θετικά είτε αρνητικά στους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές των επιχειρήσεων του κλάδου ‘Πληροφορικής και Τεχνολογίας’ του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών για την περίοδο από το 2013 έως το 2019.

Ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής (Effective Tax Rate) είναι επί της ουσίας ο μέσος φορολογικός συντελεστής μιας επιχείρησης (Average Tax Rate), και είναι ένας δείκτης, ο οποίος χρησιμοποιείται εκτενώς από τους αναλυτές για την μελέτη των φορολογικών συστημάτων, διότι ο τρόπος υπολογισμού του επιτρέπει την συσχέτιση του ονομαστικού φορολογικού συντελεστή (Statutory Tax Rate) με την φορολογική βάση επί της οποίας επιβάλλεται. Ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής, σύμφωνα με την μέθοδο των μικροοικονομικών μελετών παρελθόντων δεδομένων, υπολογίζεται ως το πηλίκο του φόρου εισοδήματος της επιχείρησης προς ένα μέγεθος εισοδήματος από τις χρηματοοικονομικές της καταστάσεις. Με την χρήση του πραγματικού φορολογικού συντελεστή επιτυγχάνεται όχι μόνο μια ακριβέστερη απεικόνιση της φορολογικής επιβάρυνσης που υπόκεινται οι επιχειρήσεις, αλλά και η αποτελεσματικότερη διερεύνηση της ουδετερότητας ή μη του φορολογικού συστήματος καθώς και η πιθανή προσπάθεια των επιχειρήσεων για φοροαποφυγή.

Αρχικά, μελετώντας την σχετική βιβλιογραφία προσπαθήσαμε να εντοπίσουμε τους παράγοντες που ακούν επιρροή στους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές. Ακολούθως, επιχειρήσαμε την ανάλυση αυτών των παραγόντων στο πλαίσιο του ελληνικού φορολογικού συστήματος. Εν συνεχεία αναλύοντας τα δημοσιευθέντα στοιχεία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων των επιχειρήσεων του κλάδου ‘Πληροφορικής και Τεχνολογίας’ για την περίοδο 2013 έως 2019, προσπαθήσαμε να διαπιστώσουμε αν ο φόρος εισοδήματος στην Ελλάδα επιβάλλεται με ουδέτερο τρόπο ή τα διαφορετικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων, όπως είναι το μέγεθος τους, ο βαθμός της χρηματοοικονομική τους μόχλευσης, ο τρόπος διάρθρωσης του ενεργητικού τους, η νομική μορφή τους και ο κλάδος δραστηριοποίησής τους διαμορφώνουν υψηλότερα ή χαμηλότερα επίπεδα φορολογικής επιβάρυνσης.

Λέξεις Κλειδιά: , Πραγματικός φορολογικός Συντελεστής, Ονομαστικός φορολογικός συντελεστής

Abstract

This dissertation aims to investigate the factors that affect either positively or negatively the corporate effective tax rates (ETR) for firms operating in the "Computer Science, Information and Technology" sector of the Athens Stock Exchange for the period from 2013 to 2019.

The effective tax rate is essentially the average tax rate of a company, and is an indicator, which is widely used by analysts to study tax systems. The way the effective tax rate is calculated, allows the correlation of the statutory tax rate with the tax base on which it is imposed. According to the method of micro backward-looking studies, the effective tax rate is calculated as the quotient of the income tax of the company to a size of income from its financial statements. The use of the effective tax rate achieves a more accurate picture of the tax burden that companies are subjected to, as well as the most effective investigation of the neutrality or not, of the tax system. It also investigates potential tax avoidance by the companies.

Initially, by studying the relevant literature, we tried to identify the factors that influence the effective tax rates. Then we attempted to analyze these factors in the context of the Greek tax system. Thus, we analyzed the published data of the financial statements of the companies from the "Computer Science, Information and Technology" department for the period 2013 to 2019. Therefore, we tried to determine whether the income tax in Greece, is imposed in a neutral way or the different characteristics of the companies shape higher or lower levels of tax burden. The parameters we studied are their size, the degree of their financial leverage, the way their assets are structured, their legal form and their sector of activity.

Key Words: Effective tax rate, Statutory tax rate, Determinants of the effective tax rate

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	1
Κεφάλαιο 1: Βασικές φορολογικές έννοιες	3
1.1 Χαρακτηριστικά γνωρίσματα των φόρων.....	3
1.2 Βασικές λειτουργίες των φόρων	3
1.3 Φορολογική βάση.....	3
1.4 Άμεσοι και έμμεσοι φόροι	3
1.5 Η σημαντικότητα των φόρων	4
1.6 Φορολογικός συντελεστής	7
Κεφάλαιο 2: Ονομαστικός και Πραγματικός Φορολογικός Συντελεστής	8
2.1 Ονομαστικός Φορολογικός Συντελεστής.....	8
2.2 Μέσος ή Πραγματικός φορολογικός συντελεστής.....	8
2.3 Μέθοδοι υπολογισμού του μέσου φορολογικού συντελεστή	9
2.3.1. Μικροοικονομικές μελέτες μελλοντικής προβολής.....	9
2.3.2. Μακροοικονομικές μελέτες παρελθόντων δεδομένων	10
2.3.3. Μικροοικονομικές μελέτες παρελθόντων δεδομένων	11
Κεφάλαιο 3: Βιβλιογραφική ανασκόπηση των παραγόντων που επηρεάζουν τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή	14
3.1 Το μέγεθος της εταιρείας (firm's size) και ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής	14
3.2 Η χρηματοοικονομική μόχλευση της επιχείρησης (firm's financial leverage) και ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής	15
3.3 Η σύνθεση ενεργητικού της επιχείρησης (asset mix)	16
3.3.1. Πραγματικός φορολογικός συντελεστής και ένταση πάγιας περιουσίας της επιχείρησης (firm's capital intensity).....	17
3.3.2. Πραγματικός φορολογικός συντελεστής και ένταση αποθεμάτων της επιχείρησης (inventory intensity)	18
3.4 Κερδοφορία και πραγματικός φορολογικός ασυντέλεστής	18
3.5 Η νομική μορφή της επιχείρησης.....	19
3.6 Κλάδος δραστηριοποίησης.....	19
Κεφάλαιο 4: Ιστορική αναδρομή του νομοθετικού πλαισίου φορολογίας εισοδήματος των επιχειρήσεων στην Ελλάδα.	21
Κεφάλαιο 5: Διαμόρφωση Ερευνητικών Ερωτημάτων.....	24
Κεφάλαιο 6: Δείγμα και οι μεταβλητές	34
6.1 Το εξεταζόμενο δείγμα επιχειρήσεων.....	34
6.2 Προσαρμογή δείγματος.....	34
Κεφάλαιο 7: Μεταβλητές	36

7.1 Πραγματικός Φορολογικός Συντελεστής (Effective Tax Rate).....	36
7.2 Ανεξάρτητες Μεταβλητές – Μεταβλητές Ελέγχου.....	40
7.3. Περιγραφική Στατιστική	41
7.4 Μεθοδολογία.....	42
Κεφάλαιο 8: Αποτελέσματα.....	43
Κεφάλαιο 9: Συμπεράσματα - Προτάσεις για μελλοντική μελέτη.....	44
Βιβλιογραφία	46

Κατάλογος Γραφημάτων

Γράφημα 1: Φορολογικά Έσοδα ως ποσοστό του Α.Ε.Π. ΟΟΣΑ 2017, 2018.....	5
Γράφημα 2: Φορολογικά Έσοδα ως ποσοστό του Α.Ε.Π. Ευρωπαϊκή Ένωση 2018.....	6
Γράφημα 3: Φορολογικά Έσοδα ως ποσοστό του Α.Ε.Π. Ελλάδα 2000-2018.....	6
Γράφημα 4: Η διαχρονική εξέλιξη των φορολογικών συντελεστών Α.Ε. και Ε.Π.Ε. 2000 -2020	33

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Κριτήρια μεγέθους οντοτήτων.....	24
Πίνακας 2: Φορολογική κλίμακα για εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα.....	31
Πίνακας 3: Φορολογική κλίμακα Ομόρρυθμων και Ετερόρρυθμων εταιρειών 2000-2020.....	32
Πίνακας 4: Περιγραφικά μέτρα για τις μεταβλητές ενδιαφέροντος.....	41
Πίνακας 5: Αποτελέσματα πολλαπλής παλινδρόμησης για την εξαρτημένη μεταβλητή Etr...	42

Εισαγωγή

Οι φόροι ανέκαθεν αποτελούσαν ένα σημαντικό ζήτημα των οργανωμένων κοινωνιών αφού η εμφάνισή τους εντοπίζεται αρκετά χιλιάδες χρόνια πίσω. Η φορολογία έχει τις ρίζες της στην αρχαιότητα με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα την αρχαία Αίγυπτο, Ελλάδα και Κίνα, όπου οι άνθρωποι είχαν την υποχρέωση να καταβάλλουν προϊόντα ή αντικείμενα αξίας στους τοπικούς άρχοντες ή τις πόλεις κράτη. Σκοπός της επιβολής της ήταν κατά κύριο λόγο η χρηματοδότηση έργων υποδομής, έργων οχύρωσης, στρατιωτικού εξοπλισμού και κατασκευής πολιτιστικών κτιρίων.

Η έννοια της επιχειρηματικότητας εισήχθη σαν όρος και άρχισε να μελετάται πολύ αργότερα από τους οικονομικούς ιστορικούς, περίπου στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Αρχικά η επιχειρηματικότητα και η επιχείρηση θεωρούνταν άρρηκτα συνδεδεμένη με τον ίδιο τον επιχειρηματία ενώ αργότερα η έννοια της επιχείρησης άρχισε να συνδέεται με την μελέτη του θεσμού της εταιρείας, και κυρίως της ‘‘πολυμετοχικής-απρόσωπης’’ μεγάλης εταιρείας.

Ως επακόλουθο, η λεπτομερής εξέταση της επίδρασης του φορολογικού συστήματος στην επιχειρηματική δραστηριότητα είναι ένα θέμα που άρχισε να απασχολεί εντόνως τους οικονομολόγους, τους φοροτεχνικούς, τους ρυθμιστές της φορολογικής πολιτικής και φυσικά τις ίδιες της επιχειρήσεις. Ένα από τα σημαντικότερα συστατικά ενός φορολογικού συστήματος είναι πέραν αμφιβολίας ο ονομαστικός φορολογικός συντελεστής (statutory tax rate), ο οποίος επιβάλλεται από το κράτος μέσω της κείμενης νομοθεσίας. Ο ονομαστικός φορολογικός συντελεστής αποτελεί την πρώτη ένδειξη της φορολογικής επιβάρυνσης που υπόκεινται οι επιχειρήσεις, και φυσικά διαμορφώνει το ευρύτερο κλίμα για την προσέλκυση ή μη επενδύσεων. Πάραυτα, ο ονομαστικός φορολογικός συντελεστής παρουσιάζει μονομερώς την φορολογική επιβάρυνση τόσο των φορολογουμένων όσο και των επιχειρήσεων, καθώς δεν λαμβάνει υπόψιν ένα πολύ σημαντικό παράγοντα ενός φορολογικού συστήματος που είναι η φορολογική βάση. Για την αποτελεσματικότερη απεικόνιση της φορολογικής επιβάρυνσης λοιπόν, κρίνεται απαραίτητη από τους ερευνητές, η δημιουργία ενός δείκτη, ο οποίος θα συνδέει εκείνα τα στοιχεία που προκύπτουν από τον ονομαστικό φορολογικό συντελεστή με εκείνα της φορολογικής βάσης. Ο δείκτης αυτός ονομάζεται πραγματικός φορολογικός συντελεστής (effective tax rate). Ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής για τις επιχειρήσεις υπολογίζεται ως ένα κλάσμα, όπου στον αριθμητή τοποθετείται ο φόρος εισοδήματος ενώ στον παρονομαστή ένα μέγεθος εισοδήματος από τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Αποτελεί

ένα πολύ σημαντικό εργαλείο για την ουσιαστική διερεύνηση της ουδετερότητας ενός φορολογικού συστήματος

Με βάση τα ανωτέρω, η μελέτη των πραγματικών φορολογικών συντελεστών και ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνονται και διαφοροποιούνται μεταξύ των διαφορετικών επιχειρήσεων στην ελληνική οικονομία παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον .

Η δομή της παρούσας μελέτης διαμορφώνεται ως εξής: στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται επιγραμματικά κάποιες βασικές φορολογικές έννοιες. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι έννοιες του ονομαστικού και πραγματικού φορολογικού συντελεστή καθώς οι μέθοδοι προσδιορισμού τους σύμφωνα με την βιβλιογραφία. Στο τρίτο κεφάλαιο, πραγματοποιείται η βιβλιογραφική ανασκόπηση των παραγόντων που ενδέχεται να ασκούν επιρροή στον πραγματικό φορολογικό συντελεστή. Στο τέταρτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή του φορολογικού νομοθετικού πλαισίου της χώρας μας. Στο πέμπτο κεφάλαιο, αναλύονται οι υπό διερεύνηση υποθέσεις που προέκυψαν σύμφωνα με την βιβλιογραφική ανασκόπηση που προηγήθηκε, καθώς και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ελληνικού φορολογικού συστήματος. Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώθηκε το υπό εξέταση δείγμα των επιχειρήσεων. Στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν για την εξέταση του σχετικού υποδείγματος και η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε. Στο όγδοο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την οικονομετρική ανάλυση. Τέλος στο ένατο κεφάλαιο πραγματοποιείται η σύνοψη των κυριότερων ευρημάτων της έρευνας, και παρουσιάζονται προτάσεις για την διενέργεια και υλοποίηση μελλοντικών ερευνών.

Κεφάλαιο 1: Βασικές φορολογικές έννοιες

1.1 Χαρακτηριστικά γνωρίσματα των φόρων

Οι δημόσιοι φορείς για να μπορούν να διανέμουν δωρεάν τα δημόσια αγαθά στο σύνολο της κοινωνίας αλλά και για να καλύπτουν τις διάφορες δαπάνες τους έχουν ανάγκη από οικονομικούς πόρους τους οποίους δεν διαθέτουν. Για να καλύψουν λοιπόν την έλλειψη αυτών των πόρων χρησιμοποιούν διαφορά μέσα ένα εκ των οποίων είναι και οι φόροι. Οι φόροι έχουν δυο κύρια γνωρίσματα: α) αποτελούν αναγκαστικό μέσο μεταφοράς πόρων από τον ιδιωτικό στο δημόσιο τομέα και, β) αποτελούν μονομερές μέσο, δηλαδή μέσο που συνεπάγεται μόνο παροχή από τους ιδιωτικούς προς τους δημόσιους φορείς χωρίς αντίστοιχη ειδική αντιπαροχή των τελευταίων στους πρώτους.

1.2 Βασικές λειτουργίες των φόρων

Οι φόροι αποτελούν ζωτικής σημασίας μέσο για να μπορούν τα κράτη να καθορίζουν και υλοποιούν τους στόχους τους. Θα πρέπει λοιπόν να πραγματώνουν τρεις βασικές λειτουργίες:

1. **Ταμειευτική λειτουργία**, αποτελεί την σημαντικότερη λειτουργία των φόρων και όπως προαναφέρθηκε αφορά την υποχρεωτική μεταφορά πόρων από τον ιδιωτικό στον δημόσιο τομέα με σκοπό την δωρεάν διανομή των αγαθών και την κάλυψη των δημοσιών αναγκών.
2. **Οικονομική λειτουργία**, αφορά την χρησιμοποίηση των φόρων ως μέσο άσκησης οικονομικής πολιτικής.
3. **Κοινωνική λειτουργία**, αφορά τη χρησιμοποίησή των φόρων ως μέσο άσκησης κοινωνικής πολιτικής, με σκοπό τη βελτίωση της διανομής του εισοδήματος και του πλούτου.

1.3 Φορολογική βάση

Η φορολογική βάση είναι το μέγεθος σύμφωνα με το οποίο υπολογίζεται η φορολογική υποχρέωση. Οι σημαντικότερες βάσεις πάνω στις οποίες υπολογίζεται ο φόρος είναι οι εξής τρεις: α) το εισόδημα, β) η κατανάλωση και γ) η περιουσία.

1.4 Άμεσοι και έμμεσοι φόροι

Οι φόροι μπορούν επίσης να διακριθούν σε άμεσους και έμμεσους. Άμεσοι είναι οι φόροι που επιβάλλονται απευθείας στο εισόδημα και την περιουσία των φορολογούμενων, είναι

αποκλειστικά προσωπικοί και δεν μπορούν να μεταβιβαστούν σε άλλους. Στην κατηγορία των αμέσων φόρων ανήκει ο φόρος εισοδήματος φυσικών/νομικών προσώπων. Έμμεσοι είναι οι φόροι που οι φορολογούμενοι μπορούν να μετακυλήσουν σε άλλους ανάλογα με τις συναλλαγές τους. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν ο φόρος προστιθέμενης αξίας και ο ειδικός φόρος κατανάλωσης

1.5 Η σημαντικότητα των φόρων

Στις σύγχρονες οικονομίες οι φόροι αποτελούν την μεγαλύτερη πηγή εσόδων για τις κυβερνήσεις. Οι φόροι είναι το χρηματικό ποσό που καλούνται οι πολίτες μιας χώρας να πληρώσουν στο κράτος ανεξαρτήτως των υπηρεσιών που απολαμβάνουν από αυτό. Οι φόροι με τις διάφορες μορφές τους διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στον σχεδιασμό και την υλοποίηση της εκάστοτε δημοσιονομικής πολιτικής. Τα τελευταία χρόνια δίνεται ιδιαίτερη έμφαση από τα κράτη στα πλαίσια άσκησης της δημοσιονομικής πολιτικής τους, στην δημιουργία ενός μοντέλου φορολογίας το οποίο θα επιφέρει μεγαλύτερη συλλογή εσόδων στα ταμεία τους με σκοπό να χρηματοδοτούν ευκολότερα τις ανάγκες τους, αλλά παράλληλα δεν θα αποτελεί και εμπόδιο στην προσπάθεια της οικονομίας για ανάπτυξη.

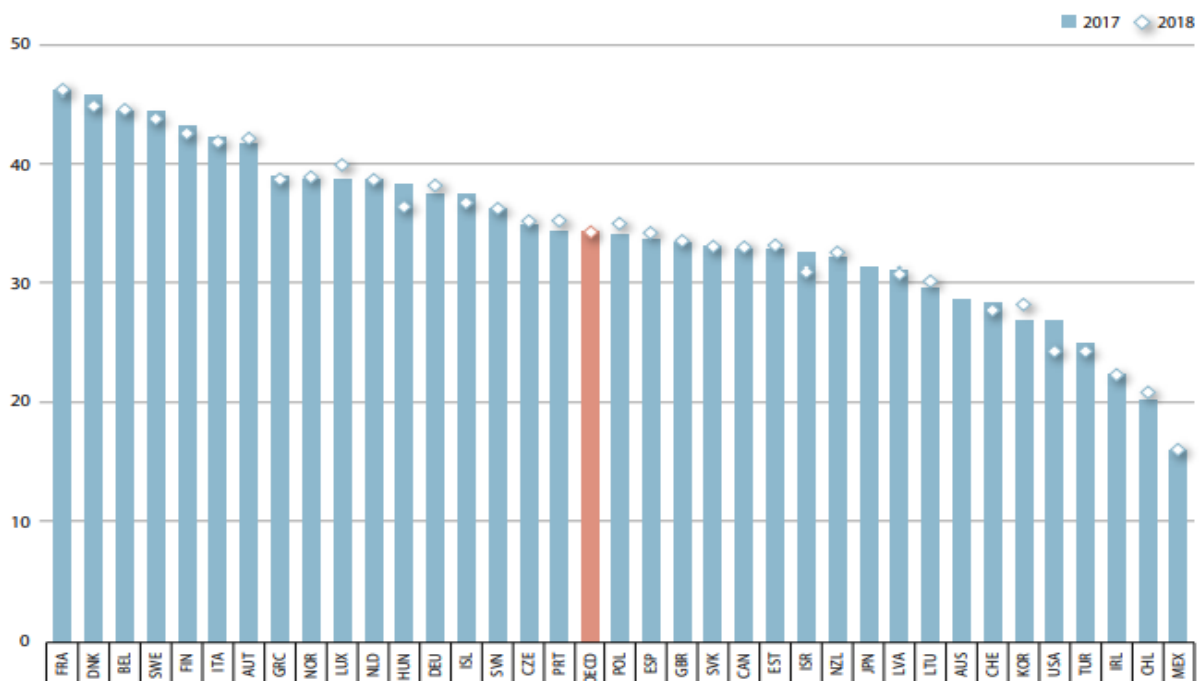
Επιπλέον οι φόροι θα πρέπει όμως να συμβάλλουν ενεργά και στην διαμόρφωση μιας δίκαιης κοινωνίας για την εξομάλυνση των ανισοτήτων που προκαλούν. Το μοντέλο φορολογικής πολιτικής που εφαρμόζεται από τα διάφορα κράτη επηρεάζει διάφορες πτυχές της οικονομίας καθώς, μεταβάλλει τόσο την κατανομή των πόρων μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών αγαθών (allocation function), όσο και τη διανομή του εισοδήματος και του πλούτου μεταξύ των νοικοκυριών (distribution function). Ταυτοχρόνως, η φορολογία αποτελεί ουσιαστικό εργαλείο της μακροοικονομικής πολιτικής, επιδιώκοντας, ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες, τη σταθεροποίηση της οικονομίας (stabilization function), στο πλαίσιο των βασικών στόχων επίτευξης πλήρους απασχόλησης και μεγέθυνσης της οικονομίας (Musgrave, R. and Musgrave, P., 1989).

Για να θεωρείται λοιπόν ένα τέτοιο μοντέλο ικανό να οδηγήσει τελικά την οικονομία σε ανάπτυξη θα πρέπει εξαρχής να εστιάζει σε τέσσερις βασικούς πυλώνες:

- Προώθηση των επενδύσεων
- Ενίσχυση της απασχόλησης
- Μείωση των ανισοτήτων
- Διασφάλιση της φορολογικής συμμόρφωσης

Η οικονομική κρίση του 2008 είχε ως αντίκτυπο την μείωση του ρυθμού ανάπτυξης αρκετών χωρών, γεγονός που οδήγησε στην δημιουργία ελλειμάτων λόγω της αύξησης των κρατικών δαπανών και παράλληλη μείωση των κρατικών εσόδων. Οι χώρες στην προσπάθεια τους λοιπόν να αντισταθμίσουν το δημοσιονομικό έλλειμα και να αυξήσουν τα κρατικά έσοδα εφάρμοσαν πολιτικές που προέβλεπαν αύξηση των φορολογικών συντελεστών. Αυτή η αύξηση όμως φαίνεται πως οδήγησε σε περαιτέρω ύφεση αφού το διαθέσιμο εισόδημα των πολιτών συρρικνώθηκε σημαντικά. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) για τα έτη 2017 και 2018, ο μέσος όρος των φορολογικών εσόδων ως ποσοστό του Α.Ε.Π. (Tax to GDP) για τις χώρες που αποτελούν μέλη του ανέρχεται στο 34,2% και 34,3% αντίστοιχα, όπως παρουσιάζεται και στο Γράφημα 1.

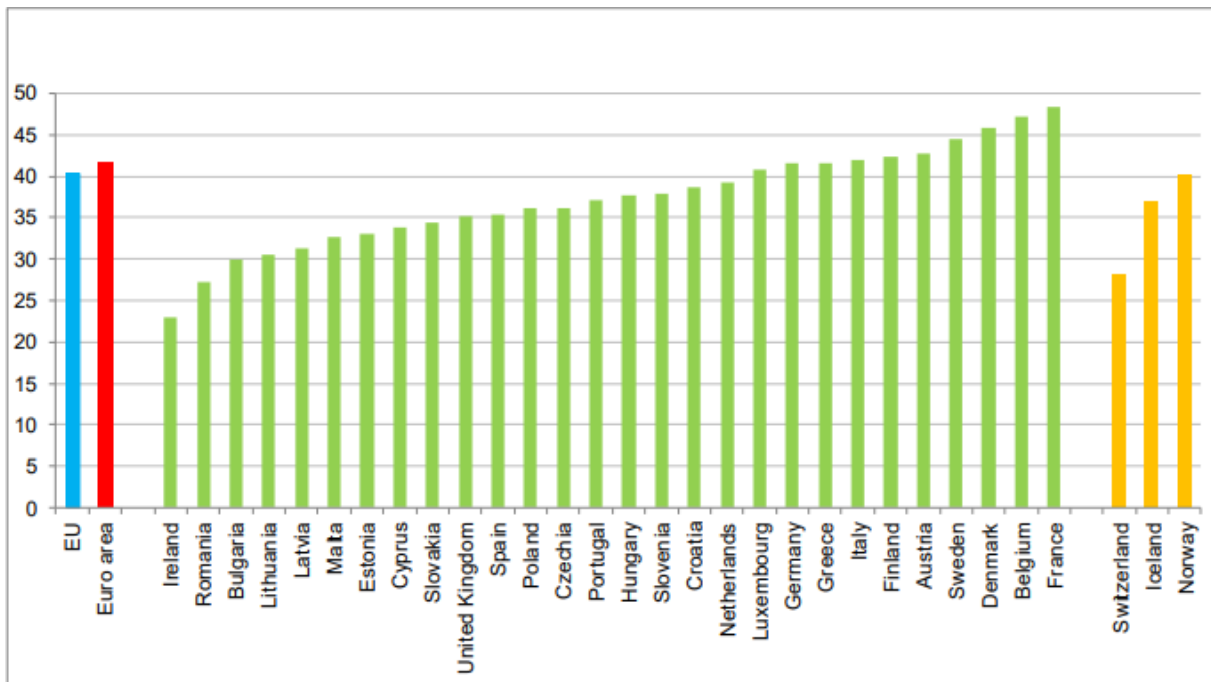
ΓΡΑΦΗΜΑ 1: ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΈΣΟΔΑ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ Α.Ε.Π. ΟΟΣΑ 2017, 2018

Πηγή: Revenue Statistics 2019 OECD

Στο στρατόπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το έτος 2018, ο μέσος όρος των φορολογικών εσόδων ως ποσοστό του Α.Ε.Π. (Tax to GDP) ανήλθε στο 40,3% ενώ για τα κράτη μέλη που ανήκουν στην Ευρωζώνη ανήλθε στο 41,7%. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat τα φορολογικά έσοδα συνέχισαν την αύξηση τους και συγκεκριμένα αυξήθηκαν κατά 224 δισεκατομμύρια ευρώ στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ-28), ενώ κατά 174 δισεκατομμύρια ευρώ στα πλαίσια των κρατών που αποτελούν την ευρωζώνη- (ΕΕ-19).

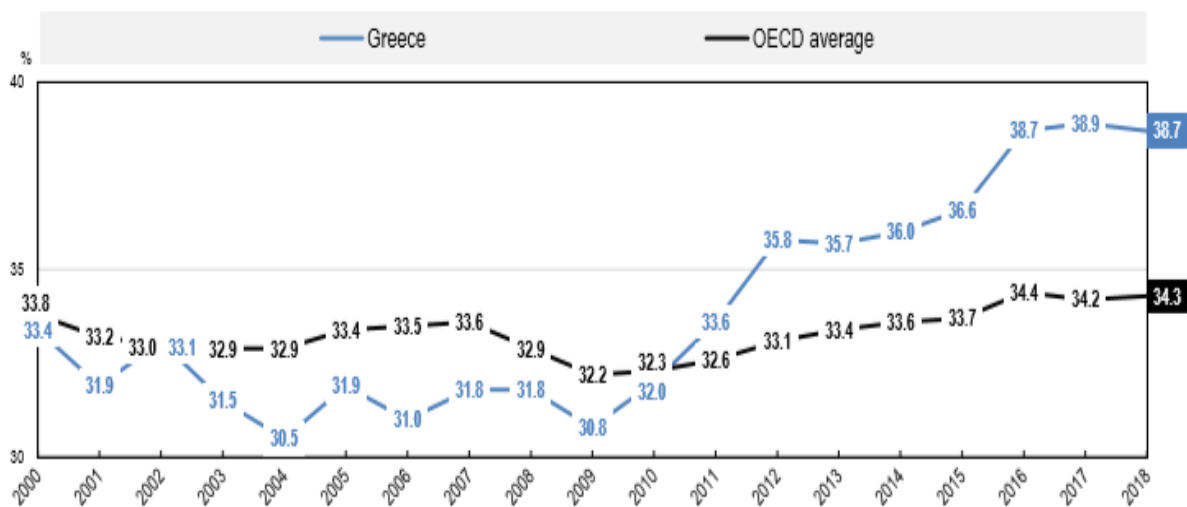
ΓΡΑΦΗΜΑ 2: ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΈΣΟΔΑ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ Α.Ε.Π. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ 2018

Πηγή: Eurostat

Όσον αφορά την Ελλάδα σύμφωνα με τα στοιχεία του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), παρατηρείται μια συνεχή αύξηση των φορολογικών εσόδων ως προς το Α.Ε.Π. από το 2009 και μετά με μία μικρή μείωση από το 2017 στο 2018. Για το έτος 2018 ο μέσος όρος των φορολογικών εσόδων ως ποσοστό του Α.Ε.Π. (Tax to GDP) ανήλθε στο 38,7% σε σχέση με το 38,9% που ήταν το 2017.

ΓΡΑΦΗΜΑ 3: ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΈΣΟΔΑ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ Α.Ε.Π. ΕΛΛΑΔΑ 2000-2018

Πηγή: Revenue Statistics 2019 OECD

1.6 Φορολογικός συντελεστής

Ο φορολογικός συντελεστής ορίζεται ως ο φόρος που αναλογεί σε κάθε μια μονάδα φορολογικής βάσης. Παρατηρούνται δυο είδη φορολογικών συντελεστών, ο μέσος φορολογικός συντελεστής και ο οριακός φορολογικός συντελεστής. Ο μέσος φορολογικός συντελεστής προκύπτει αν οι συνολικοί φόροι που καταβάλλονται διαιρεθούν με το συνολικό εισόδημα. Οριακός φορολογικός συντελεστής είναι ο επιπλέον φόρος που πρέπει να καταβληθεί για κάθε μια μονάδα αύξησης της φορολογικής βάσης. Αν υποθέσουμε ότι τα έσοδα από φόρους (T) εξαρτώνται από το εισόδημα (Y) τότε ο μέσος φορολογικός συντελεστής ισούται με $t = \frac{T}{Y}$ και ο οριακός φορολογικός συντελεστής ισούται με $t' = \frac{dT}{dY}$. Ο μέσος φορολογικός συντελεστής χρησιμοποιείται ως μονάδα μέτρησης της φορολογικής επιβάρυνσης ενός νοικοκυριού, δηλαδή το πώς οι φόροι επηρεάζουν την κατανάλωση του στο παρόν και στο μέλλον. Ο οριακός φορολογικός συντελεστής μετράει τον βαθμό στον οποίο οι φόροι επηρεάζουν τα οικονομικά κίνητρα των νοικοκυριών ή των επιχειρήσεων, δηλαδή το εάν πρέπει να εξοικονομούν περισσότερα, να εργάζονται περισσότερο ή ακόμα και να δέχονται μεγαλύτερους κινδύνους στα χαρτοφυλάκια τους.

Κεφάλαιο 2: Ονομαστικός και Πραγματικός Φορολογικός Συντελεστής

2.1 Ονομαστικός Φορολογικός Συντελεστής

Ένα από τα πιο σημαντικά συστατικά του εκάστοτε φορολογικού συστήματος είναι χωρίς αμφιβολία ο φορολογικός συντελεστής. Ο φορολογικός συντελεστής που θεσπίζεται από την νομοθεσία ορίζεται ως ο ονομαστικός φορολογικός συντελεστής (statutory tax rate). Δύναται να είναι ένας απλός αναλογικός συντελεστής ή ένα σύνολο συντελεστών που εφαρμόζονται σε διάφορα κλιμάκια του φορολογητέου εισοδήματος. Ο ονομαστικός φορολογικός συντελεστής μεταβάλλεται ανάλογα με τις ανάγκες της εκάστοτε δημοσιονομικής πολιτικής λαμβάνοντας όμως υπόψιν κοινωνικά και αναπτυξιακά κριτήρια. Αδιαμφισβήτητα αποτελεί την πρώτη ένδειξη της φορολογικής επιβάρυνσης που επωμίζονται οι φορολογούμενοι, και ως επακόλουθο αποτελεί ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο για την επιμέτρηση και τη σύγκριση αυτής της επιβάρυνσης τόσο ανάμεσα σε διαφορετικά φορολογικά συστήματα όσο και ανάμεσα σε διαφορετικές φορολογικές περιόδους.

2.2 Μέσος ή Πραγματικός φορολογικός συντελεστής

Ο μέσος φορολογικός συντελεστής (average tax rate) που καταβάλλεται από ένα άτομο ή μια εταιρεία είναι επί της ουσίας ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής (effective tax rate). Ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής αποτελεί έναν δείκτη, ο οποίος εμπεριέχει όλες εκείνες τις απαραίτητες πληροφορίες ενός φορολογικού συστήματος που οδηγούν στον ορθό υπολογισμό του συντελεστή με τον οποίο εν τέλει επιβαρύνονται πραγματικά οι διάφορες πηγές εισοδημάτων των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών. Επιπλέον αποτελεί και έναν δείκτη αποτελεσματικότητας του φοροεισπρακτικού μηχανισμού. Η ευρύτερη ανάλυση των φορολογικών συντελεστών παρέχει χρήσιμες πληροφορίες για την κατανομή του τελικού φορολογικού βάρους μεταξύ των επιμέρους οικονομικών δραστηριοτήτων και των διάφορων πηγών εισοδήματός τους. Επιπρόσθετα, στον βαθμό που αντικατοπτρίζουν μεταβολές στη φορολογική πολιτική, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την εξέταση των επιπτώσεων των μεταβολών αυτών στην οικονομική δραστηριότητα (Papageorgiou et al., 2012).

2.3 Μέθοδοι υπολογισμού του μέσου φορολογικού συντελεστή

Βάση της βιβλιογραφίας ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής δύναται να υπολογιστεί με τρεις διαφορετικές μεθόδους:

1. Μικροοικονομικές μελέτες μελλοντικής προβολής (micro forward-looking studies)
2. Μακροοικονομικές μελέτες παρελθόντων δεδομένων (macro backward-looking studies)
3. Μικροοικονομικές μελέτες παρελθόντων δεδομένων (micro backward-looking studies)

Οι προαναφερθείσες μέθοδοι παρουσιάζουν διαφορές μεταξύ τους ως προς την περίοδο για την οποία εξετάζουν τη φορολογική επιβάρυνση (μελλοντικές προβολές ή προβολές ανασκόπησης παρελθόντων δεδομένων) αλλά και ως προς τα δεδομένα τα οποία χρησιμοποιούν (μακροοικονομικά ή μικροοικονομικά). Τα βασικά γνωρίσματα των άνωθι μεθοδολογιών αναλύονται ειδικότερα παρακάτω.

2.3.1. Μικροοικονομικές μελέτες μελλοντικής προβολής

Οι μικροοικονομικές μελέτες μελλοντικής προβολής (micro forward-looking studies) περικλείουν διαφορετικές προσεγγίσεις οι οποίες συνδέονται μεταξύ τους από το γεγονός ότι βασίζονται σε θεωρητικά χαρακτηριστικά του φορολογικού συστήματος για τον υπολογισμό του πραγματικού φορολογικού συντελεστή.

Η πιο γνωστή έρευνα που στηρίχτηκε πάνω στη συγκεκριμένη μεθοδολογία είναι αυτή των King and Fullerton (1984). Η έρευνα αυτή υπολογίζοντας τον πραγματικό οριακό φορολογικό συντελεστή (effective marginal tax rate), επιδιώκει να εξετάσει τα φορολογικά κίνητρα που επηρεάζουν τις τάσεις των επενδύσεων σε τέσσερις μεγάλες χώρες, τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Δυτική Γερμανία και την Σουηδία. Δίχως την ύπαρξη της φορολογίας ο επενδυτής καρπώνεται τη συνολική απόδοση της επένδυσης που πραγματοποίησε. Όπως γίνεται αντιληπτό η εφαρμογή της φορολογίας φέρει ουσιαστικές επιπτώσεις στα σχέδια των επενδυτών. Ο βαθμός επίπτωσης της ποικίλει ανάλογα με το φορολογικό σύστημα κάθε χώρας. Ο δείκτης που χρησιμοποιούν οι επενδυτές για να αξιολογήσουν την επίπτωση της φορολογίας στα επενδυτικά τους σχέδια, ισούται με τον αριθμητικό λόγο της διαφοράς προ και μετά φόρου απόδοσης της επένδυσης προς την προ-φόρου απόδοση.

Η συγκεκριμένη μέθοδος ανεπτύχθη περαιτέρω από τους Devereux and Griffith (1999), οι οποίοι χρησιμοποιούν τον πραγματικό μέσο φορολογικό συντελεστή (effective average tax

rate) για να εξετάσουν περιπτώσεις όπου οι επενδυτές έρχονται αντιμέτωποι με την επιλογή μεταξύ δύο ή περισσότερων αμοιβαίως αποκλειόμενων επενδυτικών σχεδίων. Ο πραγματικός μέσος φορολογικός συντελεστής παρουσιάζει τον καταμερισμό των φορολογικών συντελεστών για ένα επενδυτικό σχέδιο σε διαφορετικά επίπεδα κερδοφορίας. Η προσέγγιση αυτή των ερευνητών είναι κατάλληλη να δώσει λύση σε ένα πλήθος επενδυτικών προβλημάτων, όπως είναι για παράδειγμα η επιλογή της χώρας εγκατάστασης μίας επιχείρησης, η επιλογή μεταξύ διαφορετικών τεχνολογιών παραγωγής ή η επιλογή μεταξύ διαφορετικών τύπων προϊόντων.

Όπως κάθε μεθοδολογία έτσι και οι μικροοικονομικές μελέτες μελλοντικής προβολής παρουσιάζουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Στα πλεονεκτήματα συγκαταλέγεται το γεγονός ότι τέτοιου είδους μελέτες αποτελούν τον μόνο τρόπο για την αξιολόγηση συγκεκριμένων επενδυτικών σχεδίων. Μέσω τέτοιων μελετών καθίσταται δυνατή, πρώτον η ανάλυση της επίπτωσης συγκεκριμένων χαρακτηριστικών του φορολογικού συστήματος στις εξεταζόμενες επενδύσεις και δεύτερον η σύγκριση των διαφορετικών φορολογικών συστημάτων σε παγκόσμιο επίπεδο. Όσον αφορά τα μειονεκτήματα, οι μικροοικονομικές μελέτες μελλοντικής προβολής στηρίζονται σε θεωρητικές προσεγγίσεις για να εξετάσουν την επίπτωση της φορολογίας στις επενδύσεις. Κατά συνέπεια επικεντρώνονται σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του φορολογικού συστήματος, αποκλείοντας κάποια άλλα τα οποία ενδέχεται να ασκούν μεγαλύτερη επιρροή στις επενδύσεις. Επιπλέον, είναι πιθανό να καταλήξουν σε παραπλανητικά συμπεράσματα καθώς οι υποθέσεις οι οποίες εξετάζουν δεν προκύπτουν στην πράξη εξωγενώς, αλλά σχετίζονται άμεσα με τη φορολογία.

2.3.2. Μακροοικονομικές μελέτες παρελθόντων δεδομένων

Οι μακροοικονομικές μελέτες παρελθόντων δεδομένων (macro backward-looking studies), στοχεύουν στον υπολογισμό και την ποσοτικοποίηση της φορολογικής επιβάρυνσης των επιχειρήσεων αντλώντας τα απαραίτητα δεδομένα που χρειάζονται από δημοσιεύματα εθνικών/διεθνών φορέων και οργανισμών όπως για παράδειγμα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ο ΟΟΣΑ.

Η μέθοδος αυτή θεμελιώθηκε επί της ουσίας από τους Mendoza et al. (1994), οι οποίοι βασιζόμενοι στις προηγούμενες προτάσεις των Lucas (1990) και Razin and Sadka (1993) επιχείρησαν να συσχετίσουν τα πραγματοποιηθέντα φορολογικά έσοδα με τις σχετικές μακροοικονομικές μεταβλητές των εθνικών λογαριασμών. Για την επίτευξη του εγχειρήματος αυτού, ταξινόμησαν το σύνολο των φορολογικών εσόδων σε τρεις βασικές κατηγορίες:

εισόδημα από φόρους κατανάλωσης (consumption), κεφαλαίου (capital) και εργασίας (labor) και προσπάθησαν να εκφράσουν τα έσοδα αυτά ως ποσοστά των αντίστοιχων φορολογικών βάσεων. Στην συγκεκριμένη μέθοδο, ο μέσος ή πραγματικός φορολογικός συντελεστής υπολογίζεται ως ένα κλάσμα όπου ο αριθμητής είναι ο εξεταζόμενος φόρος που εισπράττεται και ο παρονομαστής η αντίστοιχη φορολογική βάση του εξεταζόμενου φόρου. Ενδεικτικά για τον υπολογισμό της φορολογικής επιβάρυνσης των επιχειρήσεων στον αριθμητή χρησιμοποιείται ο φόρος των επιχειρήσεων που εισπράττεται και στον παρονομαστή το λογιστικό αποτέλεσμα των επιχειρήσεων. Εξαιτίας όμως διαφόρων περιορισμών που ανακύπτουν από την διαθεσιμότητα των ανωτέρω δεδομένων, οι ερευνητές χρησιμοποιούν συχνά άλλα μεγέθη στον παρονομαστή όπως το λειτουργικό αποτέλεσμα των επιχειρήσεων¹, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της χώρας ή τα συνολικά φορολογικά έσοδα της χώρας.

Οι μακροοικονομικές μελέτες παρελθόντων δεδομένων χρησιμοποιούνται ευρέως από τους αναλυτές λόγω της ευκολίας που παρουσιάζουν στην συλλογή των δεδομένων καθώς αυτά είναι διαθέσιμα από τους περισσότερους οργανισμούς και οι υπολογισμοί μπορούν να γίνουν πάρα πολύ γρήγορα. Από την άλλη όμως η χρήση των συγκεκριμένων μελετών παρουσιάζει και μειονεκτήματα, αφού τα δεδομένα που συλλέγονται και αξιοποιούνται αφορούν την οικονομία στο σύνολό της και δεν επιτρέπουν την επιμέρους ανάλυση σε επίπεδο κλάδου ή επιχείρησης ή σε επίπεδο εισοδήματος των επιχειρήσεων.

2.3.3. Μικροοικονομικές μελέτες παρελθόντων δεδομένων

Οι μικροοικονομικές μελέτες παρελθόντων δεδομένων (micro backward-looking studies), στοχεύουν στον υπολογισμό και την ποσοτικοποίηση της φορολογικής επιβάρυνσης των επιχειρήσεων αντλώντας τα απαραίτητα δεδομένα που χρειάζονται από τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις τους.

Στην συγκεκριμένη μέθοδο, ο μέσος ή πραγματικός φορολογικός συντελεστής υπολογίζεται ως ένα κλάσμα όπου ο αριθμητής είναι ο εξεταζόμενος φόρος που εισπράττεται και ο παρονομαστής η αντίστοιχη φορολογική βάση του εξεταζόμενου φόρου. Τα μεγέθη των χρηματοοικονομικών καταστάσεων που χρησιμοποιούνται συνήθως στον παρονομαστή είναι τα κέρδη προ φόρων ή τα λειτουργικά κέρδη της επιχείρησης. Μια διαφορά με τις

---

¹ Το λειτουργικό αποτέλεσμα μετρά το πλεόνασμα ή το έλλειμμα που προκύπτει από την παραγωγή πριν ληφθούν υπόψη τυχόν τόκοι, μισθώματα ή παρόμοιες επιβαρύνσεις που οφείλονται σε χρηματοοικονομικά ή ενσώματα μη παραχθέντα περιουσιακά στοιχεία που δανείζονται ή μισθώνονται από την επιχείρηση, ή τυχόν τόκοι, μισθώματα ή παρόμοια έσοδα που εισπράττονται από χρηματοοικονομικά ή ενσώματα μη παραχθέντα περιουσιακά στοιχεία που ανήκουν στην επιχείρηση.

μακροοικονομικές μελέτες είναι ότι στην συγκεκριμένη μέθοδο ο μέσος ή πραγματικός φορολογικός συντελεστής σχηματίζεται σε επίπεδο επιχείρησης, γεγονός που επιτρέπει στους ερευνητές να εστιάσουν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εκάστοτε φορολογικού συστήματος και εν τέλη να οδηγηθούν σε πλήθος διαφορετικών συνδυασμών όπου μπορούν να εξετάσουν στις μελέτες τους.

Το σημαντικότερο ίσως πλεονέκτημα των μικροοικονομικών μελετών παρελθόντων δεδομένων είναι ότι όπως και στις μακροοικονομικές μελέτες χρησιμοποιούνται πραγματικά δεδομένα γεγονός που επιτρέπει να ληφθούν υπόψη όλα τα επιμέρους στοιχεία της φορολογίας. Η βάση αυτών των μελετών άλλωστε έγκειται στα δημοσιευμένα στοιχεία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων των εταιρειών. Επιπλέον καθίσταται εφικτή η μελέτη της διαφοροποίησης της φορολογικής επιβάρυνσης σε επίπεδο κλάδου ή και μεγέθους της επιχείρησης. Τέλος ένα ακόμα πλεονέκτημα είναι ότι μέσω της διενέργειας μιας ανάλυσης παλινδρόμησης, δύναται να εντοπιστούν εκείνα τα στοιχεία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων τα οποία ασκούν σημαντική επιρροή στον τρόπο με τον οποίο φορολογείται μια επιχείρηση.

Όσον αφορά τα μειονεκτήματα τώρα, οι μελέτες αυτές δεν είναι σε θέση να απομονώσουν τα χαρακτηριστικά των εθνικών φορολογικών συστημάτων καθώς ο φόρος που αναγράφεται στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις πιθανώς να μην αναφέρεται αποκλειστικά στον φόρο που προκύπτει από το εκάστοτε εθνικό φορολογικό σύστημα αλλά να αποτελεί το άθροισμα των συνολικών φόρων που επιβαρύνουν μια επιχείρηση που δραστηριοποιείται και σε διεθνές επίπεδο. Ένα ακόμα σημαντικό μειονέκτημα των μελετών αυτών είναι ότι η άντληση των απαραίτητων δεδομένων υπόκεινται σε σημαντικό περιορισμό διότι δεν είναι υποχρεωμένες όλες οι επιχειρήσεις να δημοσιεύουν τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις τους. Συγκεκριμένα στην Ελλάδα υποχρέωση δημοσίευσης των χρηματοοικονομικών καταστάσεών τους έχουν οι Ανώνυμες Εταιρείες (Α.Ε.), οι Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε.) και οι Ιδιωτικές Κεφαλαιουχικές Εταιρείες (Ι.Κ.Ε.). Από την άλλη, δεν υποχρεούνται σε δημοσίευση χρηματοοικονομικών καταστάσεων οι Ομόρρυθμες Εταιρείες (Ο.Ε.), οι Ετερόρρυθμες Εταιρείες (Ε.Ε.) καθώς και τα φυσικά πρόσωπα που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα. Ως εκ τούτου λοιπόν γίνεται σαφές πως μια τέτοιου είδους μελέτη περιορίζεται αυστηρά στο επίπεδο των επιχειρήσεων που δημοσιεύουν τις χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις. Παρόλο που οι επιχειρήσεις αυτές αποτελούν τις μεγαλύτερες μιας χώρας, αποτελούν ένα μικρό ποσοστό του συνολικού αριθμού των επιχειρήσεων της κάθε οικονομίας.

Κατόπιν της παρουσίασης των τριών βασικότερων μεθοδολογιών για τον υπολογισμό του πραγματικού φορολογικού συντελεστή και την ανάλυση των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων τους, για την συγκεκριμένη έρευνα επελέγη η διενέργεια μιας μικροοικονομικής μελέτης παρελθόντων δεδομένων (micro backward-looking study). Στόχος μας είναι να προσδιορίσουμε τον μέσο ή πραγματικό φορολογικό συντελεστή των ελληνικών επιχειρήσεων αλλά και να δούμε στο πως αυτός διαφοροποιείται μεταξύ των διαφορετικών επιχειρήσεων. Στη συνέχεια ακολουθεί η βιβλιογραφική ανασκόπηση των σημαντικότερων μελετών που έχουν διενεργηθεί κατά το παρελθόν.

Κεφάλαιο 3: Βιβλιογραφική ανασκόπηση των παραγόντων που επηρεάζουν τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή

3.1 Το μέγεθος της εταιρείας (firm's size) και ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής

Οι δυο επικρατέστερες θεωρίες που εξετάζουν την συσχέτιση μεταξύ του πραγματικού φορολογικού συντελεστή και του μεγέθους της επιχείρησης είναι: α) η θεωρία του πολιτικού κόστους (political cost theory) και β) η θεωρία της πολιτικής δύναμης (political power theory).

Η θεωρία του πολιτικού κόστους υποδηλώνει ότι οι μεγαλύτερες σε μέγεθος επιχειρήσεις τείνουν να φορολογούνται με υψηλότερους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές, καθώς ενδέχεται να βρίσκονται σε στενότερη επιτήρηση τόσο από τις φορολογικές αρχές και την κυβέρνηση, όσο και από τους πολίτες (Zimmerman, 1983). Σε αυτή την κατεύθυνση είναι πιθανόν ο σχεδιασμός της φορολογικής πολιτικής να πραγματοποιείται με γνώμονα την αναδιανομή οικονομικών πόρων από αυτού του είδους τις επιχειρήσεις προς άλλες πληθυσμιακά ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Επιπλέον οι ίδιες επιχειρήσεις επιδιώκοντας να παρουσιάζουν ισχυρή οικονομική εικόνα προς τα ενδιαφερόμενα μέρη (μετόχους, επενδυτές, πιστωτές), είναι πιθανόν να αποφεύγουν στρατηγικές φοροαποφυγής που ίσως τελικά να προκαλέσουν μεγαλύτερη ζημία παρά το φορολογικό όφελος που θα αποφέρουν. Σύμφωνα με τα ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι η θεωρία του πολιτικού κόστους υποστηρίζει πως οι μεγαλύτερες σε μέγεθος επιχειρήσεις θα φορολογούνται με υψηλότερους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές σε σχέση με τις μικρότερες σε μέγεθος επιχειρήσεις.

Από την άλλη πλευρά, η θεωρία της πολιτικής δύναμης (political power or clout theory) υποδηλώνει ότι οι μεγαλύτερες σε μέγεθος επιχειρήσεις επειδή διαθέτουν μεγαλύτερους πόρους μπορούν να ασκήσουν και μεγαλύτερη επιρροή προς όφελός τους στην διαμόρφωση της φορολογικής πολιτικής και εν τέλει να επιτύχουν χαμηλότερους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές από τις μικρότερες σε μέγεθος επιχειρήσεις (Siegfried, 1972). Η δραστηριοποίηση των επιχειρήσεων αυτών σε διάφορους τομείς της οικονομίας με σημαντικό αριθμό επενδύσεων σε συνδυασμό με την απασχόληση μεγάλου αριθμού ανθρώπινου δυναμικού, είναι ορισμένα από τα στοιχεία που επιτρέπουν την άσκηση επιπλέον πίεσης προς τους ρυθμιστές της φορολογικής πολιτικής, με απώτερο σκοπό την εξασφάλιση των συμφερόντων τους αλλά και την ευνοϊκότερη μεταχείριση τους από τις φορολογικές αρχές. Επίσης σύμφωνα με τον Phillips (2003) οι επιχειρήσεις αυτές έχουν την δυνατότητα ενός πληρέστερου φορολογικού σχεδιασμού, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε χαμηλότερη φορολογική επιβάρυνση. Σύμφωνα με τα ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι η θεωρία της

πολιτικής δύναμης υποστηρίζει πως οι μεγαλύτερες σε μέγεθος επιχειρήσεις θα φορολογούνται με χαμηλότερους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές σε σχέση με τις μικρότερες σε μέγεθος επιχειρήσεις.

Στην βιβλιογραφία υπάρχει μια πληθώρα ερευνών για την σχέση μεταξύ του μεγέθους της επιχείρησης και του πραγματικού φορολογικού συντελεστή με το τοπίο να παραμένει αρκετά θολό καθώς τα συμπεράσματα είναι συχνά αντικρουόμενα. Από την μία υπάρχουν έρευνες που επιβεβαιώνουν την θεωρία του πολιτικού κόστους όπως Zimmerman (1983), Wilkie and Limberg, (1990), Rego (2003), Ribeiro et al. (2015) και βρίσκουν θετική σχέση ανάμεσα στο μέγεθος της επιχείρησης και τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή και από την άλλη έρευνες που επιβεβαιώνουν την θεωρία της πολιτικής δύναμης όπως Siegfried (1972), Porcano (1986), Richardson and Lanis (2007) και βρίσκουν αρνητική σχέση ανάμεσα στο μέγεθος της επιχείρησης και τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή. Υπάρχουν βέβαια και έρευνες που βρίσκουν ανάμεικτα συμπεράσματα για την σχέση μεταξύ του μεγέθους και του πραγματικού φορολογικού συντελεστή όπως (Holland, 1998) και άλλες που δεν βρίσκουν καμία σχέση όπως (Gupta and Newberry, 1997).

3.2 Η χρηματοοικονομική μόχλευση της επιχείρησης (firm's financial leverage) και ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής

Η χρηματοοικονομική μόχλευση αποτελεί έναν ακόμα παράγοντα που ενδέχεται να επηρεάζει την πραγματική φορολογική επιβάρυνση των επιχειρήσεων. Οι επιχειρήσεις χρησιμοποιούν τρία εργαλεία για να χρηματοδοτήσουν τις δραστηριότητές τους: α) την χρηματοδότηση μέσω ιδίων κεφαλαίων, β) την χρηματοδότηση αποκλειστικά μέσω ξένων κεφαλαίων (δανεισμός) και γ) έναν συνδυασμό χρηματοδότησης μέσω ιδίων και ξένων κεφαλαίων. Στην περίπτωση της χρηματοδότησης μέσω ιδίων κεφαλαίων καταβάλλεται στους μετόχους το ανάλογο μέρος ενώ στην περίπτωση χρηματοδότησης μέσω ξένων κεφαλαίων καταβάλλεται στους δανειστές το ανάλογο αντίτιμο δηλαδή ο τόκος.

Με δεδομένη την αντιμετώπιση της φορολογικής νομοθεσίας απέναντι στα μερίσματα και τους τόκους αναμένουμε μια αρνητική σχέση μεταξύ της χρηματοοικονομικής μόχλευσης και του πραγματικού φορολογικού συντελεστή καθώς οι τόκοι εκπίπτουν από το φορολογητέο εισόδημα ενώ τα μερίσματα όχι. Άρα επιχειρήσεις με υψηλά επίπεδα μόχλευσης θα έχουν μικρότερη φορολογική επιβάρυνση αφού το κόστος των τόκων αναγνωρίζεται ως έξοδο και μειώνει το φορολογητέο εισόδημα. Το στοιχείο του τόκου στη χρηματοδότηση μέσω ξένων κεφαλαίων χρησιμοποιείται ως φορολογική ασπίδα, αφού τείνει να μειώνει την φορολογική

υποχρέωση. Την αρνητική σχέση αυτή επιβεβαιώνουν διάφορες μελέτες που έχουν υπάρχουν στην βιβλιογραφία όπως Gupta and Newberry (1997), Stickney and McGee (1982), και Richardson and Lanis (2007).

Όμως υπάρχουν και μελέτες που υποδεικνύουν ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της χρηματοοικονομικής μόχλευσης και του πραγματικού φορολογικού συντελεστή. Οι Harris and Feeny (2003) που πραγματοποίησαν μια μελέτη για τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή των Αυστραλιανών εταιρειών κατέληξαν σε θετική σχέση λόγω της ιδιαιτερότητας της αυστραλιανής νομοθεσίας. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και ο Janssen (2005), ο οποίος μέσα από την ερευνά του για τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή των επιχειρήσεων εντός της Ολλανδικής επικράτειας, διαπιστώνει πως επιχειρήσεις με υψηλότερη χρηματοοικονομική μόχλευση παρουσιάζουν χαμηλότερα επίπεδα λογιστικού αποτελέσματος προ φόρων συγκριτικά με το φορολογητέο αποτέλεσμα, γεγονός που οδηγεί σε μεγαλύτερους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές.

3.3 Η σύνθεση ενεργητικού της επιχείρησης (asset mix)

Ένας ακόμα παράγοντας που πιθανώς μεταβάλλει την φορολογική επιβάρυνση των επιχειρήσεων είναι η σύνθεση του ενεργητικού της. Το ενεργητικό αποτελείται από το σύνολο των οικονομικών πόρων που έχει στην κατοχή της μια επιχείρηση και έχουν χρηματική αξία, και η εκμετάλλευσή τους αναμένεται να επιφέρει τόσο οικονομικά όσο και διάφορα άλλα οφέλη. Το ενεργητικό ανάλογα με την ευκολία ρευστοποίησης του διακρίνεται σε κυκλοφορούν και μη κυκλοφορούν.

Το κυκλοφορούν ενεργητικό της επιχείρησης (current assets) αποτελείται από όλα εκείνα τα στοιχεία που αναμένεται να πωληθούν, να ρευστοποιηθούν ή να αναλωθούν από την επιχείρηση μέσω του συνήθους λειτουργικού κυκλώματός της εντός δώδεκα μηνών από την λήξη της λογιστικής περιόδου και είναι μετρητά ή ταμειακά διαθέσιμα. Τέτοια στοιχεία είναι τα αποθέματα, οι απαιτήσεις, τα χρεόγραφα, τα μετρητά, οι καταθέσεις όψεως.

Το μη κυκλοφορούν ενεργητικό (non-current assets) της επιχείρησης αποτελείται από όλα εκείνα τα στοιχεία τα οποία αναμένεται να πωληθούν, να ρευστοποιηθούν ή να χρησιμοποιηθούν σε διάστημα μεγαλύτερο της εκάστοτε λογιστικής περιόδου. Τέτοια στοιχεία είναι τα πάγιο ενεργητικό, οι μακροπρόθεσμες επενδύσεις, οι συμμετοχές, οι μακροπρόθεσμες απαιτήσεις και τα κεφαλαιοποιημένα έξοδα.

Συνεπώς ο τρόπος με τον οποίο επιχείρηση αποφασίζει να επενδύσει τα κεφάλαια της σε στοιχεία του κυκλοφορούντος ή του μη κυκλοφορούντος ενεργητικού είναι δυνατόν να μεταβάλλει την πραγματική φορολογική της επιβάρυνση. Το συμπέρασμα αυτό πηγάζει από την διαφορετική αντιμετώπιση της φορολογικής νομοθεσίας απέναντι στα διαφορετικά αυτά στοιχεία. Βέβαια όταν εξετάζουμε τη σχέση μεταξύ του πραγματικού φορολογικού συντελεστή και της σύνθεσης του ενεργητικού της επιχείρησης, θα πρέπει να θυμόμαστε ότι ο τομέας στον οποίο δραστηριοποιείται η κάθε επιχείρηση καθορίζει σαφώς το συνδυασμό περιουσιακών στοιχείων (Fernández-Rodríguez and Martínez-Agias, 2014). Η έρευνα μάς θα επικεντρωθεί στο πως η διαφορετική φορολογική μεταχείριση των πάγιων περιουσιακών στοιχείων και των αποθεμάτων επηρεάζουν τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή.

3.3.1. Πραγματικός φορολογικός συντελεστής και ένταση πάγιας περιουσίας της επιχείρησης (firm's capital intensity)

Η επένδυση των επιχειρήσεων σε πάγια περιουσιακά στοιχεία δύναται να επηρεάζει το μέγεθος του πραγματικού φορολογικού συντελεστή. Ως πάγια περιουσιακά στοιχεία ορίζονται τα περιουσιακά στοιχεία που προορίζονται να χρησιμοποιηθούν κατά τρόπο διαρκή για τους σκοπούς της οντότητας και αναμένεται να προσφέρουν οφέλη πέραν της μιας ετήσιας περιόδου (ν. 4308/2014). Η απόκτηση πάγιων περιουσιακών στοιχείων από τις επιχειρήσεις υπόκεινται σε αποσβέσεις, που ορίζονται ως η συστηματική κατανομή της αποσβεστέας αξίας ενός στοιχείου στην ωφέλιμη ζωή του. Η φορολογική νομοθεσία επιτρέπει την φορολογική έκπτωση των αποσβέσεων για όσο χρονικό διάστημα αυτές υπολογίζονται από το φορολογητέο εισόδημα. Από αυτή τη σκοπιά λοιπόν μπορεί να θεωρηθεί ότι σε επιχειρήσεις όπου τα πάγια περιουσιακά στοιχεία που υπόκεινται σε αποσβέσεις αποτελούν ένα μεγάλο ποσοστό των συνολικών περιουσιακών στοιχείων (υψηλή ένταση πάγιας περιουσίας), η πραγματική φορολογική επιβάρυνση τους θα μειώνεται (Moreno-Rojas et al., 2017). Ένας ακόμα σημαντικός παράγοντας που πρέπει να συνυπολογιστεί για την μείωση της πραγματικής φορολογικής επιβάρυνσης σε επιχειρήσεις που επενδύουν σε πάγια περιουσιακά στοιχεία, είναι τα διάφορα φορολογικά κίνητρα που παρέχουν οι αναπτυξιακοί νόμοι σε τέτοιο είδους επενδύσεις.

Οι προηγούμενες μελέτες στην πλειοψηφία τους επιβεβαιώνουν την αρνητική σχέση μεταξύ του πραγματικού φορολογικού συντελεστή και των αριθμοδεικτών εντάσεως πάγιας περιουσίας των επιχειρήσεων. Υπό αυτό το πρίσμα μπορούμε να αναφέρουμε τις έρευνες των

Stickney and McGee (1982), Gupta and Newberry (1997), Janssen (2005) και Richardson and Lanis (2007) οι οποίοι πράγματι επιβεβαιώνουν αυτή την αρνητική σχέση.

Ωστόσο υπάρχουν και μελέτες οι οποίες βρίσκουν μια άμεση σχέση μεταξύ του πραγματικού φορολογικού συντελεστή και των αριθμοδεικτών εντάσεως πάγιας περιουσίας των επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα οι Buijink et. al (1999), σε έρευνα τους για τους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καταλήγουν πως στις ιταλικές επιχειρήσεις φαίνεται οι υψηλότερες επενδύσεις σε πάγια περιουσιακά στοιχεία να οδηγούν και σε υψηλότερη φορολογική επιβάρυνση.

3.3.2. Πραγματικός φορολογικός συντελεστής και ένταση αποθεμάτων της επιχείρησης (firm's inventory intensity)

Μια σχέση που έχει εξεταστεί λιγότερο στο παρελθόν είναι αυτή μεταξύ της έντασης των αποθεμάτων της επιχείρησης και του πραγματικού φορολογικού συντελεστή. Ως αποθέματα ορίζονται τα περιουσιακά στοιχεία τα οποία βρίσκονται στην κατοχή της επιχείρησης και:

- Προορίζονται να πωληθούν κατά τη συνήθη πορεία των εργασιών της επιχείρησης
- Βρίσκονται στη διαδικασία της παραγωγής για τέτοια πώληση ή
- Έχουν τη μορφή υλών ή υλικών που θα αναλωθούν στην παραγωγική διαδικασία ή κατά την παροχή υπηρεσιών (Διεθνές Λογιστικό Πρότυπο 2).

Οι Gupta and Newberry (1997) αναφέρουν συγκεκριμένα πως θεωρούν τα πάγια περιουσιακά στοιχεία και τα αποθέματα υποκατάστατα μεταξύ τους. Συνεπώς καταλήγουν στο συμπέρασμα πως επιχειρήσεις που διακατέχουν μεγαλύτερο αριθμό αποθεμάτων θα πρέπει να αναμένουν και αύξηση του πραγματικού φορολογικού συντελεστή της. Το ίδιο συμπέρασμα επιβεβαιώνουν και οι Richardson and Lanis (2007). Οι Derashid and Zhang (2003) και Adhikari et al. (2006) που επίσης αναλύουν την συγκεκριμένη σχέση δεν βρίσκουν κάποια σημαντική στατιστική συσχέτιση.

3.4 Κερδοφορία και πραγματικός φορολογικός ασυντέλεστής

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω στην μέθοδο των μικροοικονομικών μελετών παρελθόντων δεδομένων, ο μέσος ή πραγματικός φορολογικός συντελεστής υπολογίζεται ως ένα κλάσμα όπου ο αριθμητής είναι ο φόρος εισοδήματος που καταβάλλεται από μια επιχείρηση και στον παρονομαστή είναι τα κέρδη προ φόρων ή τα λειτουργικά κέρδη της επιχείρησης ή ο κύκλος εργασιών κ.λπ.. Από τον ορισμό και μόνο λοιπόν γίνεται αντιληπτό ότι

μεταβολές του μεγέθους που επιλέγεται στον παρονομαστή δύναται να επηρεάζουν τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή. Οι ερευνητές προκειμένου να μετρήσουν το μέγεθος αυτής της επίδρασης χρησιμοποιούν ως εργαλείο έναν αριθμοδείκτη και συγκεκριμένα τον αριθμοδείκτη αποδοτικότητας του ενεργητικού (Return On Assets - ROA). Ο αριθμοδείκτης αυτός μετρά την απόδοση των συνολικών περιουσιακών στοιχείων μιας επιχειρήσεως, καθώς και των επιμέρους τμημάτων αυτής και αποτελεί ένα είδος αξιολογήσεως και ελέγχου της διοικήσεως της.

Προηγούμενες μελέτες που εξέτασαν την κερδοφορία των επιχειρήσεων επιβεβαιώνουν την θετική σχέση μεταξύ αυτής και του πραγματικού φορολογικού συντελεστή, Stickney and McGee (1982), Gupta and Newberry (1997), Harris and Feeny (2003), Richardson and Lanis (2007). Η διαπίστωση αυτή έγκειται στο γεγονός πως επιχειρήσεις με μεγαλύτερη κερδοφορία αναμένεται να πληρώνουν και ψηλότερους φόρους.

Υπάρχουν όμως και έρευνες, Manzon and Plesko (2002) και Nor et al. (2010) που βρίσκουν αρνητική συσχέτιση σε αυτή την σχέση. Οι επιχειρήσεις με μεγαλύτερη κερδοφορία διαθέτουν και περισσότερους πόρους, οι οποίοι μπορούν να αξιοποιηθούν για την πρόσληψη έμπειρων φορολογικών συμβούλων και μέσω της τεχνογνωσίας τους να μειώσουν την συνολική φορολογική επιβάρυνση.

3.5 Η νομική μορφή της επιχείρησης

Η νομική μορφή της επιχείρησης είναι ένας άλλος παράγοντας ο οποίος είναι εφικτό να επηρεάζει τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή. Κάθε νομικής μορφής επιχείρηση διέπεται από διαφορετικές φορολογικές διατάξεις που ρυθμίζουν την λειτουργία της, ενώ συχνά φορολογείται και με διαφορετικό ονομαστικό συντελεστή. Η σχέση αυτή όμως δεν μελετάται σε βάθος, διότι όπως αναφέραμε στις μικροοικονομικές μελέτες παρελθόντων δεδομένων απαιτούνται για την έρευνα στοιχεία που αντλούνται από τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Επειδή δεν είναι όμως όλες οι επιχειρήσεις υποχρεωμένες να δημοσιεύουν χρηματοοικονομικές καταστάσεις, οι ερευνητές συνήθως περιορίζουν την έρευνά τους σε επιχειρήσεις ίδιας νομικής μορφής.

3.6 Κλάδος δραστηριοποίησης

Τα κράτη ανά τον κόσμο έχουν την δυνατότητα να παρέχουν επιπλέον φορολογικά κίνητρα σε επιχειρήσεις για να αυξήσουν την δραστηριότητά τους ή να επενδύσουν περισσότερο σε συγκεκριμένους κλάδους της οικονομίας που κρίνονται ζωτικοί για την εγχώρια ανάπτυξη.

Στο κανονιστικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όμως, τα στοχευμένα φορολογικά κίνητρα σε συγκεκριμένους τομείς είναι αρκετά δύσκολο να εφαρμοστούν από τα κράτη-μέλη καθώς υπάρχουν σαφείς οδηγίες από το κοινοτικό δίκαιο υπέρ του ανταγωνισμού. Σύμφωνα με την “Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας” και το Άρθρο 87 υπέρ κρατικών ενισχύσεων ορίζεται ότι: *“Ενισχύσεις που χορηγούνται υπό οποιαδήποτε μορφή από τα κράτη ή με κρατικούς πόρους και που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό διά της ευνοϊκής μεταχείρισεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής είναι ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά, κατά το μέτρο που επηρεάζουν τις μεταξύ κρατών μελών συναλλαγές, εκτός αν η παρούσα συνθήκη ορίζει άλλως.”*

Ωστόσο τέτοιου είδους κίνητρα που έχουν σχέση με την άμεση φορολογία των επιχειρήσεων είναι δυνατό να επιτρέπονται εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όταν κοινοποιούνται δεόντως και μετέπειτα εγκρίνονται ως συμβατά από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Τα κίνητρα στα οποία αναφερόμαστε μπορεί να είναι τεχνικής φύσεως όπως κανόνες αποσβέσεων, κίνητρα που στοχεύουν σε συγκεκριμένες δράσεις όπως για παράδειγμα η φορολογική έκπτωση για τις δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης ή ακόμα και πρακτικές για την ιδιαίτερη διοικητική μεταχείριση επιχειρήσεων συγκεκριμένου κλάδου, που μπορούν να επιφέρουν σημαντικές διαφορές στη φορολογική τους επιβάρυνση (Nicodeme, 2002).

Καθίσταται λοιπόν σαφές ότι ο κλάδος στον οποίο δραστηριοποιείται μια επιχείρηση είναι ένας ακόμα παράγοντας ο οποίος δύναται να επηρεάζει τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή της.

Προηγούμενες μελέτες επιβεβαιώνουν την διαφοροποίηση της φορολογικής επιβάρυνσης ανάλογα με τον κλάδο στον οποίο δραστηριοποιούνται οι εξεταζόμενες επιχειρήσεις. Οι Buijink et al. (1999) σε έρευνα τους για τους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές των επιχειρήσεων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ο κλάδος τροφίμων στην Γερμανία φορολογείται αρκετά ευνοϊκά. Ο Nicodeme (2002) σε παρόμοια έρευνα του εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι κλάδοι της ενέργειας, των κατασκευών και των μεταφορών και επικοινωνιών, έχουν σημαντικά χαμηλότερη φορολογική επιβάρυνση από τον κλάδο παραγωγής.

Κεφάλαιο 4: Ιστορική αναδρομή του νομοθετικού πλαισίου φορολογίας εισοδήματος των επιχειρήσεων στην Ελλάδα.

Η ιστορική αναδρομή που θα παρουσιαστεί σχετικά με την εξέλιξη της νομοθεσίας για τη φορολογία εισοδήματος κρίνεται απολύτως σκόπιμη για την κατανόηση του φορολογικού πλαισίου στο οποίο δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Τα θέματα της φορολογίας εισοδήματος τόσο των φυσικών όσο και των νομικών προσώπων διέπονται από τον εκάστοτε Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος σε ισχύ. Ο Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος ρυθμίζει τον τρόπο φορολόγησης των διαφόρων κατηγοριών εισοδήματος, τον τρόπο απόδοσης των φόρων, την προκαταβολή του φόρου καθώς και την παρακράτησή του. Η κατανόηση και η μελέτη σε του σε βάθος αποτελεί τη βάση επάνω στην οποία θα διαμορφωθούν τα ερευνητικά ερωτήματα και οι υποθέσεις οι οποίες εξετάζονται στην παρούσα μελέτη.

Επί της ουσίας η αρχή γίνεται το έτος 1919, όταν η κυβέρνηση του Ελευθέριου Βενιζέλου εισήγαγε τον ν. 1640 'Περί φορολογίας καθαρών προσόδων'. Ο νόμος αυτός υιοθετούσε το μικτό σύστημα φορολογίας που εφαρμοζόταν και στην Γαλλία, με τον φόρο να διακρίνεται σε αναλυτικός και συνθετικός. Ο αναλυτικός φόρος επιβαλλόταν στις επιμέρους προσόδους ανάλογα με την πηγή από την οποία προερχόταν, ενώ ο συνθετικός φόρος επιβαλλόταν στο άθροισμα των επιμέρους προσόδων με την χρήση προοδευτικού συντελεστή.

Ο ν.1640 εφαρμόστηκε για περίπου 35 χρόνια όταν καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε από τον ν.δ. 3233/1955 όπου καθιερώθηκε ο προοδευτικός προσωπικός φόρος ο οποίος επιβαλλόταν στο συνολικό εισόδημα των φυσικών προσώπων. Ο φόρος επιβάλλεται στο εισόδημα κάθε φυσικού προσώπου που προέρχεται από οποιαδήποτε πηγή και αποκτήθηκε κατά το προηγούμενο οικονομικό έτος ή κατά το ημερολογιακό διαχειριστικό ή γεωργικό έτος που έληξε μέσα στο προηγούμενο οικονομικό έτος, μετά την αφαίρεση των δαπανών απόκτησης του. Το 1958 με το ν.δ. 3843/1958 θεσπίζεται και η φορολογία εισοδήματος νομικών προσώπων. Τα κύρια χαρακτηριστικά νόμου του ήταν τα εξής:

- Ο φόρος επιβάλλεται ενιαία στο συνολικό ποσό του εισοδήματος του νομικού προσώπου, ανεξάρτητα από την πηγή προέλευσης του.
- Ο φορολογικός συντελεστής είναι αναλογικός και εφαρμόζεται στο συνολικό εισόδημα ανεξάρτητα πηγής ή προέλευσης, κλιμακούμενος από 23% έως 49%.
- Αποφεύγεται τελείως η διπλή φορολογία των εισοδημάτων τα οποία πραγματοποιεί το νομικό πρόσωπο.

- Στο φόρο υπόκεινται και οι αλλοδαπές προσωπικές εταιρίες (ομόρρυθμες, ετερόρρυθμες και περιορισμένης ευθύνης), πράγμα το οποίο δεν ισχύει για τις αντίστοιχες ελληνικές.

Τα δυο αυτά παραπάνω νομοθετικά διατάγματα αποτελούν την βάση της φορολογίας εισοδήματος στην Ελλάδα και κατά τη διάρκεια των περίπου σαράντα χρόνων εφαρμογής τους υπέστησαν αρκετές τροποποιήσεις και αναμορφώσεις, οι οποίες επηρέασαν σημαντικά την δομή τους. Δημιουργήθηκε λοιπόν η ανάγκη για εκ νέου συγκέντρωση όλων αυτών των τροποποιήσεων σε ένα ενιαίο κείμενο για την καλύτερη κατανόηση των φορολογικών διατάξεων η οποία επήλθε με την θέσπιση του ν. 2238/1994, Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος 1994. Ο νόμος αυτός ενοποίησε όλες τις διάσπαρτες διατάξεις της φορολογίας εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων, με σκοπό να αποτελέσει το βασικό νομοθέτημα αυτής της φορολογίας. Βέβαια κατά την διάρκεια της εικοσαετούς ισχύος του υπέστη και αυτός ο νόμος αρκετές τροποποιήσεις και μεταβολές.

Σαν αποτέλεσμα το 2013 το Υπουργείο Οικονομικών στα πλαίσια της αναμόρφωσης του φορολογικού συστήματος της χώρας παρουσιάζει τον νέο Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος, ο οποίος κυρώθηκε με την ψήφισή του στο Ελληνικό Κοινοβούλιο με τον ν. 4172/2013. Στόχος του Υπουργείου Οικονομικών ήταν η διαμόρφωση ενός πιο δίκαιου, ισότιμου και αποτελεσματικού φορολογικού συστήματος για την ενίσχυση της διαφάνειας και την πάταξη της φοροαποφυγής και φοροδιαφυγής.

Ο νέος κώδικας είναι σε ένα ευρύ πλαίσιο του εναρμονισμένος με την διεθνή και ευρωπαϊκή οικονομική πραγματικότητα λαμβάνοντας υπόψη τους ορισμούς που απορρέουν αφ' ενός από τους κανόνες του διεθνούς φορολογικού δικαίου (φορολογική κατοικία, τόπος πραγματικής διοίκησης, μόνιμη εγκατάσταση) και αφ' ετέρου τους ορισμούς των επιμέρους εισοδημάτων (π.χ. τόκοι, μερίσματα, δικαιώματα), όπως αποτυπώνονται και στο Πρότυπο Σύμβασης του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.), που εφαρμόζεται μεταξύ των χωρών του Ο.Ο.Σ.Α. κατά τη σύναψη των Συμβάσεων περί αποφυγής διπλής φορολογίας στο εισόδημα και στο κεφάλαιο.

Συμπεραίνουμε λοιπόν πως το βασικό γνώρισμα του φορολογικού συστήματος της Ελλάδος είναι η πολυνομία η οποία διογκώνεται είτε από συνεχή τροποποιήσεις ήδη υπάρχοντων νόμων είτε από την ψήφιση νέων νόμων και διατάξεων. Είναι γεγονός πως σε ορισμένες περιπτώσεις οι τροποποιήσεις αφορούν διατάξεις οι οποίες δεν έχουν προλάβει καν ακόμα να εφαρμοστούν. Χαρακτηριστικά υπολογίζεται πως από την εποχή της μεταπολίτευσης και

μετέπειτα έχουν εκδοθεί περίπου 370 νόμοι με φορολογικό περιεχόμενο, 150 προεδρικά διατάγματα και πάνω από 17000 εγκύκλιοι, υπουργικές αποφάσεις και διαταγές. Απόρροια της πολυνομίας λοιπόν είναι η δημιουργία ένα δυσνόητου και πολύπλοκου φορολογικού συστήματος, που δυσχεραίνει τόσο τις ίδιες τις φορολογικές αρχές όσο και τους φορολογούμενους στην σωστή εφαρμογή του. Επίσης η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος δημιουργεί πρόσφορο έδαφος για αύξηση των φαινομένων φοροδιαφυγής καθώς κλονίζεται η εμπιστοσύνη των συνετών πολιτών με το κράτος.

Μάλιστα πλέον έχουμε και νέο φορολογικό νομοσχέδιο: Νόμος 4646/2019 “Φορολογική μεταρρύθμιση με αναπτυξιακή διάσταση για την Ελλάδα του αύριο”. Με το νέο φορολογικό νομοσχέδιο έρχονται σημαντικές μεταρρυθμίσεις στον Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος, στον Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας, στον Κώδικα Φόρου Προστιθέμενης Αξίας και σε πολλούς άλλους νόμους.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, παρουσιάζονται τα συγκεκριμένα γνωρίσματα του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος τα οποία, σε συνδυασμό με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που προηγήθηκε, συμβάλλουν στη διαμόρφωση των ερευνητικών ερωτημάτων της παρούσας έρευνας.

Κεφάλαιο 5: Διαμόρφωση Ερευνητικών Ερωτημάτων

Βασιζόμενοι στην βιβλιογραφική ανασκόπηση που προηγήθηκε τόσο για τους παράγοντες που επηρεάζουν τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή όσο και για το νομοθετικό πλαίσιο φορολογίας των επιχειρήσεων στην Ελλάδα, προχωράμε με την διαμόρφωση των ερευνητικών ερωτημάτων που θα εξεταστούν.

Το πρώτο ερώτημα που θα διερευνήσουμε είναι το πως το μέγεθος των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα δύναται να επηρεάζει και το μέγεθος της φορολογικής τους επιβάρυνσης. Για να καταλήξουμε στην διαμόρφωση μιας ασφαλούς υπόθεσης για την εξεταζόμενη σχέση θα πρέπει να παρουσιάσουμε συνοπτικά το νομοθετικό φορολογικό πλαίσιο και πως αυτό σχετίζεται με το μέγεθος των επιχειρήσεων.

Το μέγεθος των οντοτήτων στην Ελλάδα ορίζεται από τον ν. 4308/2014 (ΦΕΚ 251 Α) για τα Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα σύμφωνα με τον ακόλουθο πίνακα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΟΝΤΟΤΗΤΩΝ

Κατηγορίες Οντοτήτων	Κριτήρια μεγέθους (κάλυψη 2 από τα 3)		
	Μέσος όρος προσωπικού	Σύνολο ενεργητικού (ευρώ)	Καθαρός κύκλος εργασιών (ευρώ)
Πολύ μικρές άρθρου 1, παρ. 2γ (δηλαδή ΟΕ, ΕΕ, ατομική, κλπ.)	-	-	≤ 1.500.000
Μικρές άρθρου 1, παρ. 2γ, (δηλαδή ΟΕ, ΕΕ, ατομική, κλπ.)	-	-	> 1.500.000
Πολύ μικρές άρθρου 1, παρ. 2γ (δηλαδή ΟΕ, ΕΕ, ατομική, κλπ.)	≤ 10	≤ 350.000	≤ 700.000
Μικρές άρθρου 1 παρ. 2α και 2β	≤ 50	≤ 4.000.000	≤ 8.000.000
Μεσαίες (όλες)	≤ 250	≤ 20.000.000	≤ 40.000.000
Μεγάλες (όλες)	> 250	> 20.000.000	> 40.000.000

Πηγή: Taxheaven

Παρατηρώντας την φορολογική νομοθεσία και την εξέλιξη του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (ν. 2238/1994, ν. 4172/2013 αλλά και ν. 4646/2019), θα διαπιστώσουμε ότι οι ονομαστικοί φορολογικοί συντελεστές δεν καταρτίζονται ανάλογα με το μέγεθος των επιχειρήσεων. Για την φορολόγηση των κερδών των επιχειρήσεων εφαρμόζεται ένας κοινός αναλογικός ονομαστικός φορολογικός συντελεστής. Βέβαια πέραν του ονομαστικού φορολογικού συντελεστή υφίστανται και άλλοι κανόνες που ρυθμίζουν το πλαίσιο λειτουργίας των επιχειρήσεων, οι οποίοι με την σειρά τους ενδέχεται να διαφοροποιούν τον τρόπο φορολόγησης των επιχειρήσεων διαφορετικού μεγέθους.

Για παράδειγμα, σύμφωνα με τα Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα, οι επιχειρήσεις ανάλογα με το μέγεθος τους ακολουθούν διαφορετικούς κανόνες για την τήρηση λογιστικών βιβλίων και την έκδοση φορολογικών στοιχείων. Συγκεκριμένα οι πολύ μικρές οντότητες (ατομική επιχείρηση, ομόρρυθμη εταιρεία, ετερόρρυθμη εταιρεία, κλπ.) με κύκλο εργασιών έως 1.500.000 ευρώ, έχουν την δυνατότητα να τηρούν απλογραφικά βιβλία (βιβλίο εσόδων-εξόδων), και απαλλάσσονται από την παρακολούθηση στοιχείων του ισολογισμού. Αντίθετα, οι επιχειρήσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω όταν έχουν κύκλο εργασιών άνω του 1.500.00 ευρώ, καθώς και οι Ανώνυμες Εταιρίες (Α.Ε), Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε.), και Ιδιωτικές Κεφαλαιουχικές Εταιρίες (Ι.Κ.Ε.) υποχρεούνται στην τήρηση διπλογραφικών βιβλίων και στην παρακολούθηση στοιχείων του ισολογισμού. Η διάταξη αυτή διαφοροποιεί τον τρόπο με τον οποίο καταγράφονται οι αναγκαίες πληροφορίες για την κατάρτιση και τον έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων των επιχειρήσεων, γεγονός που δύναται να οδηγήσει τελικά και στην διαφοροποίηση της φορολογικής επιβάρυνσης των επιχειρήσεων.

Ένα δεύτερο παράδειγμα που αποδεικνύει την διαφορετική φορολογική μεταχείριση επιχειρήσεων διαφορετικού μεγέθους, είναι η υποχρέωση για τη διενέργεια φυσικής απογραφής των αποθεμάτων. Συγκεκριμένα οι επιχειρήσεις που τηρούν απλογραφικά βιβλία και ο ετήσιος κύκλος εργασιών τους δεν υπερβαίνει το ποσό των 150.000 ευρώ, έχουν την δυνατότητα να μην διενεργούν φυσική απογραφή των αποθεμάτων τους. Για τις επιχειρήσεις αυτές, η απογραφή λήξης υπολογιζόταν ως ποσοστό επί των αγορών έως 31/12/2014, ενώ από 01/01/2015 η απογραφή λήξης υπολογίζεται ως μηδενική και όλες οι αγορές της περιόδου λογίζονται ως έξοδα. Καθίσταται λοιπόν κατανοητό πως το φορολογητέο αποτέλεσμα των επιχειρήσεων αυτών θα διαφέρει σημαντικά από τις επιχειρήσεις που διενεργούν φυσική απογραφή των αποθεμάτων τους.

Ένα τελευταίο παράδειγμα για την διαφορετική φορολογική μεταχείριση επιχειρήσεων διαφορετικού μεγέθους, είναι η λειτουργία στην Ελλάδα του Κέντρου Ελέγχου Μεγάλων Επιχειρήσεων (Κ.Ε.ΜΕ.ΕΠ.) του Υπουργείου Οικονομικών. Πρόκειται για την μέχρι πρότινος Δ.Ο.Υ. Μεγάλων Επιχειρήσεων που μετατρέπεται σε ειδική αποκεντρωμένη υπηρεσία φορολογικού ελέγχου. Η υπηρεσία αυτή έχει ως αρμοδιότητα, την διενέργεια τακτικού (οριστικού) φορολογικού ελέγχου, αποκλειστικά σε επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό, πως η φορολογική επιβάρυνση των εν λόγω επιχειρήσεων θα διαφοροποιείται έναντι των υπολοίπων, εφόσον δεν υπάρχει αντίστοιχη υπηρεσία και για τις άλλες επιχειρήσεις, οι οποίες δεν εντάσσονται στο μέγεθος μεγάλες,

Στηριζόμενοι σε όσα προαναφέρθηκαν, μπορούμε να καταλήξουμε στην υπόθεση πως υπάρχει συσχέτιση μεταξύ του πραγματικού φορολογικού συντελεστή μίας επιχείρησης και του μεγέθους της. Μάλιστα, διαπιστώνοντας ότι η ελληνική φορολογική νομοθεσία διαμορφώνει ένα λιγότερο απαιτητικό περιβάλλον για τις επιχειρήσεις μικρότερου μεγέθους θεωρούμε ότι η σχέση αυτή θα είναι θετική. Άρα οι μεγαλύτερες σε μέγεθος επιχειρήσεις θα έχουν και μεγαλύτερους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές. Η πρώτη ερευνητική υπόθεση που θα εξετάσουμε λοιπόν διαμορφώνεται ως εξής:

Υ1: Ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής της επιχείρησης σχετίζεται θετικά με το μέγεθος της επιχείρησης

Η χρηματοοικονομική μόχλευση της επιχείρησης και η επίδραση της στον πραγματικό φορολογικό συντελεστή είναι ο δεύτερος παράγοντας που θα εξεταστεί. Η χρηματοοικονομική μόχλευση αναφέρεται στον βαθμό εξάρτησης της επιχείρησης από τα ξένα κεφάλαια. Όπως συζητήθηκε και στην βιβλιογραφική ανασκόπηση, ο διαφορετικός φορολογικός χειρισμός μεταξύ των τόκων και των διανεμόμενων μερισμάτων πιθανώς να μεταβάλλει την φορολογική επιβάρυνσή των επιχειρήσεων. Με δεδομένο ότι οι τόκοι αναγνωρίζονται ως φορολογικά εκπεστέα έξοδα ενώ τα διανεμόμενα μερίσματα όχι, η συσχέτιση μεταξύ της χρηματοοικονομικής μόχλευσης και του πραγματικού φορολογικού συντελεστή αναμένεται να είναι αρνητική. Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η ελληνική φορολογική νομοθεσία και σύμφωνα με τον Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (ν. 2238/1994, ν. 4172/2013 αλλά και ν. 4646/2019), οι προκύπτοντες τόκοι από τις χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις αναγνωρίζονται ως εκπεστέα φορολογικά έξοδα, ενώ εν αντιθέσει τα διανεμόμενα μερίσματα δεν αναγνωρίζονται. Η σημαντική αυτή διαφορά στον φορολογικό χειρισμό των τόκων και των διανεμόμενων μερισμάτων μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι επιχειρήσεις με υψηλότερη χρηματοοικονομική

μόχλευση θα παρουσιάζουν χαμηλότερους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές από επιχειρήσεις που προτιμούν την χρηματοδότηση μέσω ιδίων κεφαλαίων. Η δεύτερη ερευνητική υπόθεση που θα εξετάσουμε λοιπόν διαμορφώνεται ως εξής:

Υ2: Ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής της επιχείρησης σχετίζεται αρνητικά με τη χρηματοοικονομική της μόχλευση

Το τρίτο ερώτημα που θα μας απασχολήσει είναι η συσχέτιση μεταξύ του βαθμού εντάσεως της πάγιας περιουσίας της επιχείρησης και του πραγματικού φορολογικού συντελεστή. Για να καταλήξουμε στην διαμόρφωση ενός ασφαλούς ερευνητικού ερωτήματος θα μελετήσουμε πτυχές τόσο της φορολογικής όσο και της αναπτυξιακής νομοθεσίας.

Όπως ορίζει η ελληνική νομοθεσία, οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται εντός της ελληνικής επικράτειας και αποκτούν πάγια περιουσιακά στοιχεία δύναται να διενεργούν και τις ανάλογες αποσβέσεις για την απόκτησή τους. Σύμφωνα με τα Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα (ν. 4308/2014), απόσβεση είναι η συστηματική κατανομή της αποσβεστέας αξίας ενός στοιχείου στην ωφέλιμη ζωή του. Ανάλογα με το είδος του πάγιου περιουσιακού στοιχείου διαφοροποιείται και ο φορολογικός συντελεστής απόσβεσης. Οι επιχειρήσεις λοιπόν που αποκτούν πάγια περιουσιακά στοιχεία, μέσω της διενέργειας αποσβέσεων είναι σε θέση να αντισταθμίζουν μέρος του κόστους που επωμίστηκαν για την επένδυση σε τέτοιου είδους στοιχεία μειώνοντας τα μελλοντικά φορολογητέα κέρδη τους.

Ακολούθως, εστιάζοντας στην μελέτη της αναπτυξιακής νομοθεσίας θα διαπιστώσουμε ότι προκύπτει και από αυτό τον τομέα ευνοϊκότερη μεταχείριση των επιχειρήσεων που επενδύουν σε πάγια περιουσιακά στοιχεία. Σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, τα αναπτυξιακά προγράμματα θέτουν ως πρωταρχικούς στόχους την τόνωση της απασχόλησης, την παραγωγική ανασυγκρότηση και την ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος της χώρας. Για την επίτευξη αυτών των στόχων παρέχονται διαφόρων ειδών κίνητρα στις επιχειρήσεις όπως είναι η χορήγηση φοροαπαλλαγών ανάλογα με το βαθμό που επενδύουν σε πάγιο εξοπλισμό. Παραδείγματος χάρη, για τις επιχειρήσεις που εντάσσονται στον αναπτυξιακό νόμο 4608/2019, προβλέπεται φορολογική απαλλαγή που συνίσταται στην απαλλαγή από την καταβολή φόρου εισοδήματος επί των πραγματοποιούμενων προ φόρου κερδών, τα οποία προκύπτουν, με βάση τη φορολογική νομοθεσία, από το σύνολο των δραστηριοτήτων της επιχείρησης, καθώς και επιτάχυνση φορολογικών αποσβέσεων των παγίων που έχουν ενταχθεί στο εγκεκριμένο σχέδιο επένδυσης. Τα κίνητρα λοιπόν που

παρέχονται στα πλαίσια των αναπτυξιακών νόμων, είναι βέβαιο πως διαφοροποιούν την φορολογική επιβάρυνση των επιχειρήσεων που εντάσσονται σε αυτούς έναντι αυτών που δεν εντάσσονται.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, αναμένουμε μια αρνητική συσχέτιση μεταξύ του βαθμού εντάσεως της πάγιας περιουσίας της επιχείρησης και του πραγματικού φορολογικού συντελεστή. Η τρίτη ερευνητική υπόθεση που θα εξετάσουμε λοιπόν διαμορφώνεται ως εξής:

Υ3: Ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής της επιχείρησης σχετίζεται αρνητικά με το δείκτη εντάσεως της πάγιας περιουσίας της.

Το τέταρτο ερώτημα που θα εξετάσουμε είναι η σχέση μεταξύ της έντασης των αποθεμάτων των επιχειρήσεων και του πραγματικού φορολογικού συντελεστή. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονίσουμε ότι βάση της ελληνικής φορολογικής νομοθεσίας τα αποθέματα αποτιμώνται σύμφωνα με τους ισχύοντες κανόνες της λογιστικής και συγκεκριμένα με τις παρακάτω μεθόδους:

- F.I.F.O. (Πρώτο εισαχθέν- Πρώτο εξαχθέν)
- Η μέθοδος του Μέσου Σταθμικού Όρου
- Άλλη τεκμηριωμένα αποδεκτή μέθοδο

Η μέθοδος L.I.F.O. (Τελευταίο Εισαχθέν – Πρώτο εξαχθέν) δεν επιτρέπεται.

Συγκεκριμένα, αναφέρεται στο άρθρο 25 του ν. 4172/2013 ότι οι επιχειρήσεις ανεξαρτήτως ποιας μεθόδου θα επιλέξουν, είναι υποχρεωμένες να μην χρησιμοποιήσουν διαφορετική μέθοδο αποτίμησης κατά τα τέσσερα (4) έτη μετά το φορολογικό έτος κατά το οποίο χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά η μέθοδος αποτίμησης που εφαρμόστηκε. Συνεπώς η φορολογική νομοθεσία δεν φαίνεται να διαμορφώνει ένα ευνοϊκό ή μη περιβάλλον για τις επιχειρήσεις που αποφασίζουν να επενδύσουν σε αποθέματα. Πάραυτα όπως αναφέραμε και στην βιβλιογραφική ανασκόπηση, στηριζόμενοι στην υπόθεση των Gupta and Newberry (1997) ότι τα πάγια περιουσιακά στοιχεία και τα αποθέματα είναι υποκατάστατα μεταξύ τους θα πρέπει να αναμένουμε πώς θα υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ του δείκτη εντάσεως αποθεμάτων της επιχείρησης και του πραγματικού φορολογικού συντελεστή.

Υ4: Ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής της επιχείρησης σχετίζεται θετικά με το δείκτη εντάσεως αποθεμάτων της.

Όσον αφορά τον κλάδο στον οποίο δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις θα εστιάσουμε επίσης σε πτυχές τόσο της φορολογικής όσο και της αναπτυξιακής νομοθεσίας.

Μελετώντας τον Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος θα διαπιστώσουμε πως δεν υπάρχουν σαφείς ενδείξεις για την ευνοϊκότερη φορολογική μεταχείριση μεταξύ επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικούς κλάδους. Υπάρχουν όμως συγκεκριμένες διατάξεις οι οποίες τελικώς μπορεί να διαμορφώσουν ένα διαφορετικό περιβάλλον φορολόγησης ανάλογα με τον κλάδο δραστηριοποίησης. Σε προηγούμενη αναφορά μας τονίσαμε ότι αντίστοιχα με το είδος των πάγιων περιουσιακών στοιχείων εφαρμόζεται και διαφορετικός φορολογικός συντελεστής απόσβεσης. Συνεπώς, είναι λογικό να συμπεράνουμε ότι για τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε τομείς που απαιτούν μεγάλο αριθμό πάγιων στοιχείων για την εύρυθμη λειτουργία τους, μέσω της διενέργειας αποσβέσεων θα έχουν σημαντικά μικρότερη φορολογική επιβάρυνση από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε λιγότερο απαιτητικούς τομείς σε πάγιο εξοπλισμό.

Ταυτοχρόνως, επικεντρώνοντας την μελέτη μας στην αναπτυξιακή νομοθεσία, θα διαπιστώσουμε ότι είναι πιθανόν να προκύπτουν και από τον συγκεκριμένο τομέα διαφοροποιήσεις στην φορολογική μεταχείριση επιχειρήσεων διαφορετικών κλάδων. Κύριος στόχος του εκάστοτε αναπτυξιακού νόμου είναι η, ανάπτυξη ιδιωτικών επενδύσεων στην χώρα μας. Όμως οι κλάδοι που εντάσσονται στα επιχορηγούμενα επενδυτικά σχέδια ποικίλουν ανάλογα με τον αναπτυξιακό νόμο που είναι σε ισχύ. Συγκεκριμένα ο ν. 2601/1998 όριζε συγκεκριμένους επιχειρηματικούς κλάδους που ήταν επιλέξιμοι προς κρατική ενίσχυση (παραδείγματος χάρη μεταποιητικές επιχειρήσεις, μεταλλευτικές επιχειρήσεις, επιχειρήσεις ανάπτυξης λογισμικού κ.α.). Αντίθετα οι αναπτυξιακοί νόμοι 3299/2004 και 3908/2011 όριζαν συγκεκριμένα επενδυτικά σχέδια που ήταν επιλέξιμα προς κρατική ενίσχυση (παραδείγματος χάρη σχέδια για παροχή υπηρεσιών εφοδιαστικής αλυσίδας, σχέδια για ίδρυση ή επέκταση ή εκσυγχρονισμός ξενοδοχείων κ.α.), εξαιρώντας όμως ταυτοχρόνως και συγκεκριμένους κλάδους από την δυνατότητα ένταξης σε αυτούς. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό πως και η αναπτυξιακή νομοθεσία επηρεάζει την φορολογική επιβάρυνση των επιχειρήσεων σε σχέση με τον κλάδο στον οποίο δραστηριοποιούνται.

Βασιζόμενοι και στην ανάλυση που προηγήθηκε για τα φορολογικά κίνητρα που παρέχονται στα πλαίσια των αναπτυξιακών νόμων, είναι εύλογο να υποθέσουμε ότι ανάλογα με τον κλάδο που δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις θα παρουσιάζουν και διαφορετικούς πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές.

Υ5: Ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής της επιχείρησης σχετίζεται με τον κλάδο στον οποίο δραστηριοποιείται.

Ένα ακόμα ερώτημα που θα μας απασχολήσει είναι η συσχέτιση μεταξύ της νομικής μορφής των επιχειρήσεων και του πραγματικού φορολογικού συντελεστή.

Οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα ανάλογα με την νομική τους μορφή διακρίνονται σε ατομικές και εταιρικές. Για την ατομική επιχείρηση την ευθύνη για την ίδρυση, την οργάνωση και την διοίκηση έχει αποκλειστικά ένα άτομο. Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, εταιρεία θεωρείται οποιαδήποτε ένωση προσώπων έχει ως στόχο την επίτευξη ενός κοινός σκοπού, ο οποίος πρέπει να μην είναι αντίθετος με τον νόμο ή τα χρηστά ήθη. Οι εταιρίες διακρίνονται περεταίρω σε προσωπικές όπως η αστική, η ομόρρυθμη και ετερόρρυθμη εταιρεία και σε κεφαλαιουχικές όπως η ανώνυμη εταιρεία, η εταιρεία περιορισμένης ευθύνης και η ιδιωτική κεφαλαιουχική εταιρεία.

Οι ατομικές επιχειρήσεις, είναι οι επιχειρήσεις που συστήνονται από ένα και μόνο φυσικό πρόσωπο που ασκεί επιχειρηματική δραστηριότητα. Η φορολογία επιβάλλεται στο καθαρό κέρδος από επιχειρηματική δραστηριότητα, το οποίο προκύπτει από το σύνολο των εσόδων από τις επιχειρηματικές συναλλαγές μετά την αφαίρεση των επιχειρηματικών δαπανών. Παλαιότερα, στην χώρα μας για την φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων ίσχυε το σύστημα του ενιαίου φόρου. Δηλαδή, στο εκάστοτε φυσικό πρόσωπο αθροίζονταν όλα τα εισοδήματα του έτους που αποκτούσε από οποιαδήποτε πηγή και φορολογούνταν με μια ενιαία προοδευτική κλίμακα φορολογίας. Από 01/01/2014 και έπειτα εφαρμόζεται η αυτοτελής φορολόγηση των εισοδημάτων ανάλογα με την πηγή προέλευσής τους. Ενδεικτικά στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η εξέλιξη της φορολογικής κλίμακας των φυσικών προσώπων για εισοδήματα που προέρχονται από επιχειρηματική δραστηριότητα για την περίοδο 2013 έως 2020.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΚΛΙΜΑΚΑ ΓΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΑΠΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Χρήση	Κλιμάκιο εισοδήματος (ευρώ)	Φορολογικός Συντελεστής
2013-2015	50000	26%
	Υπερβάλλον	33%
2016-2019	20000	22%
	10000	29%
	10000	37%
	Υπερβάλλον	45%
2020	10000	9%
	10000	22%
	10000	28%
	10000	36%
	Υπερβάλλον	44%

Πηγή: Taxheaven

Αναφορικά με τις προσωπικές εταιρείες, οι δύο σημαντικότερες μορφές είναι η ομόρρυθμη και η ετερόρρυθμη εταιρία. Η Ομόρρυθμη εταιρεία (Ο.Ε.), ορίζεται ως η εταιρεία με νομική προσωπικότητα που επιδιώκει εμπορικό σκοπό, για τα χρέη της οποίας ευθύνονται όλοι οι εταίροι (τουλάχιστον δύο) απεριόριστα και εις ολόκληρόν. Η Ετερόρρυθμη Εταιρεία (Ε.Ε.), ορίζεται ως προσωπική εταιρεία με νομική προσωπικότητά που επιδιώκει εμπορικό σκοπό, για τα χρέη της οποίας ευθύνεται τουλάχιστον ένας από τους εταίρους απεριόριστα και εις ολόκληρόν (Ομόρρυθμος Εταίρος) ενώ τουλάχιστον ένας άλλος ευθύνεται περιορισμένα (Ετερόρρυθμος Εταίρος). Η λειτουργία τόσο της Ομόρρυθμης Εταιρείας όσο και της Ετερόρρυθμης εταιρείας ρυθμίζεται από τον ν. 4072/2012. Οι προσωπικές εταιρείες φορολογούνται με την χρήση αναλογικού συντελεστή. Η διαχρονική εξέλιξη των ονομαστικών φορολογικών συντελεστών των ομόρρυθμων και ετερορρυθμων εταιρειών για την περίοδο 2000 έως 2020 παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα.

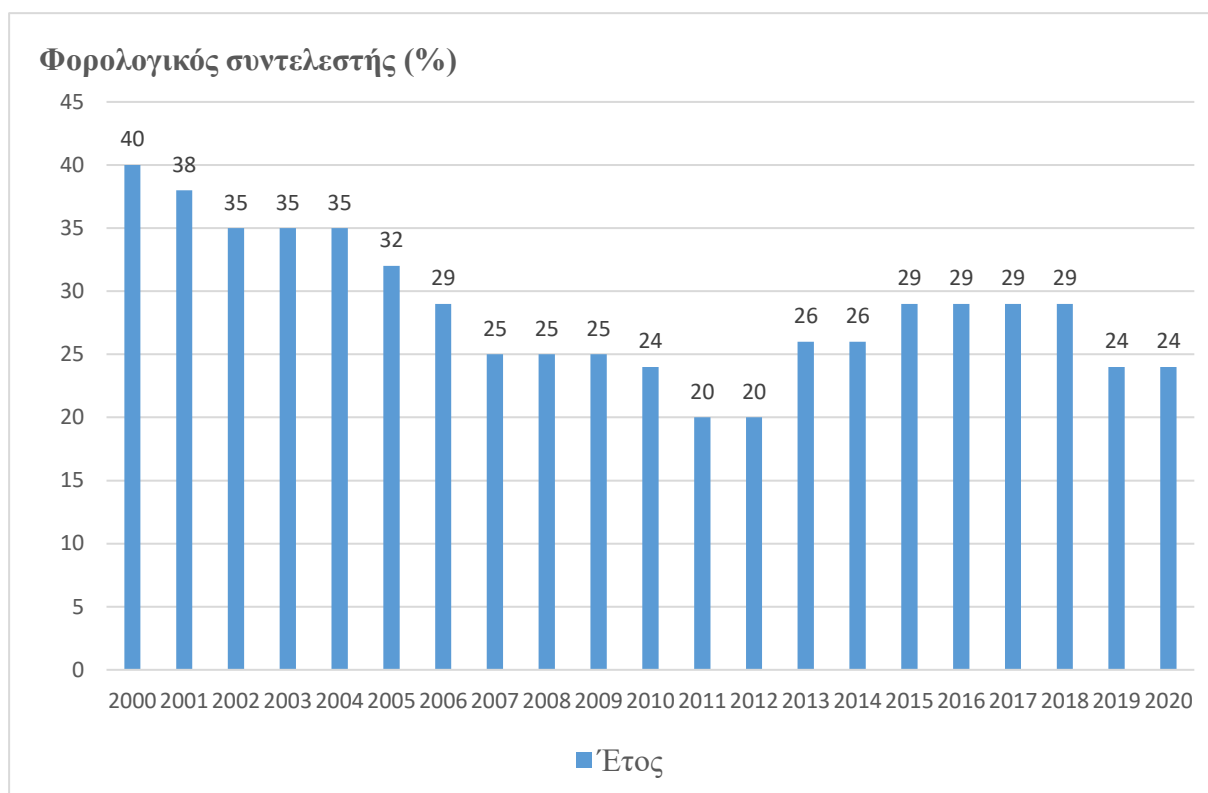
**ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΚΛΙΜΑΚΑ ΟΜΟΡΡΥΘΜΩΝ ΚΑΙ ΕΤΕΡΟΡΡΥΘΜΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ
2000-2020**

Χρήση	Φορολογικός Συντελεστής Ο.Ε., Ε.Ε.
2000-2004	25%
2005	24%
2006	22%
2007-2012	20%
2013-2014	Απλογραφικά Βιβλία: 26% έως 50000 και 33% Υπερβάλλον
	Διπλογραφικά Βιβλία: 26%
2015	Απλογραφικά Βιβλία: 26% έως 50000 και 33% Υπερβάλλον
	Διπλογραφικά Βιβλία: 29%
2016-2018	29%
2019-2020	24%

Πηγή: Taxheaven

Οι κεφαλαιουχικές εταιρείες διακρίνονται στις Ανώνυμες Εταιρείες (Α.Ε.), Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης και τις Ιδιωτικές Κεφαλαιουχικές Εταιρείες (Ι.Κ.Ε.). Η λειτουργία της Ανώνυμης Εταιρείας ρυθμίζεται κυρίως από τον ν. 2190/1920 και με τις μετέπειτα τροποποιήσεις του καθώς και ν. 3604/2007, και είναι κεφαλαιουχική εταιρεία με νομική προσωπικότητα για τα χρέη της οποίας ευθύνεται μόνο η ίδια με την περιουσία της. Ένα ακόμα χαρακτηριστικό της είναι ότι θεωρείται πάντα εμπορική εταιρία. Η Εταιρεία περιορισμένης Ευθύνης ρυθμίζεται από τον νόμο 3190/1955, είναι κεφαλαιουχική εταιρεία με νομική προσωπικότητα και ορισμένα προσωπικά στοιχεία και για τα χρέη της ευθύνεται απεριόριστα μόνο η περιουσία της. Όπως και η Ανώνυμη Εταιρεία θεωρείται πάντα εμπορική εταιρία. Η Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρεία είναι μια καινοτόμα εταιρική μορφή. Εισήχθη στην χώρα μας με τον ν. 4072/2012 ο οποίος αργότερα τροποποιήθηκε από το ν. 4155/2013. Είναι μια κεφαλαιουχική εταιρεία με νομική προσωπικότητα και για τα χρέη της ευθύνεται με την περιουσία της. Θεωρείται πάντα εμπορική εταιρία με ορισμένες δραστηριότητες να εξαιρούνται όμως από αυτό το πλαίσιο. Όπως και οι προσωπικές εταιρείες έτσι και οι κεφαλαιουχικές φορολογούνται ανά τα έτη με έναν αναλογικό φορολογικό συντελεστή επί των κερδών τους. Ο συντελεστής αυτός έχει υποστεί πολλές μεταβολές στο πέρασμα των χρόνων. Η διαχρονική εξέλιξη του ονομαστικού φορολογικού συντελεστή για την περίοδο 2000-2020 παρουσιάζεται στο παρακάτω γράφημα.

ΓΡΑΦΗΜΑ 4: Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΩΝ Α.Ε. ΚΑΙ Ε.Π.Ε. 2000 -2020

Πηγή: Διανεοσις & Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, (2018). ‘*Η φορολογία εισοδήματος στην Ελλάδα*’.

Ένας ακόμα παράγοντας που ενδέχεται να διαφοροποιεί την φορολογική επιβάρυνση των επιχειρήσεων διαφορετικής νομικής μορφής είναι ότι λόγω της σημασίας που διαδραματίζουν οι Ανώνυμες Εταιρείες στην οικονομική δραστηριότητα της χώρας είναι λογικό να βρίσκονται και συχνότερα στο στόχαστρο των ελεγκτικών αρχών. Συνεπώς είναι πιθανόν να επωμίζονται μεγαλύτερα φορολογικά βάρη από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις άλλων νομικών μορφών. Επιπροσθέτως, διαφοροποιήσεις στην φορολογική επιβάρυνση των εταιρειών διαφορετικής νομικής μορφής ενδέχεται να προκύπτουν και από τις διατάξεις που ορίζουν τον τρόπο σύστασης και λειτουργίας τους.

Με όσα προαναφέρθηκαν, συμπεραίνουμε φυσιολογικά ότι οι πραγματικοί φορολογικοί συντελεστές των επιχειρήσεων συσχετίζονται με την νομική τους μορφή.

Υ6: Ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής της επιχείρησης σχετίζεται με τη νομική της μορφή

Κεφάλαιο 6: Δείγμα και οι μεταβλητές

6.1 Το εξεταζόμενο δείγμα επιχειρήσεων

Για την εμπειρική διερεύνηση της διαχρονικής εξέλιξης του πραγματικού φορολογικού συντελεστή των ελληνικών επιχειρήσεων απαιτείται η άντληση δεδομένων από τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Στο πλαίσιο αυτό, για την παρούσα μελέτη επιλέχθηκαν επιχειρήσεις με δημοσιευμένες χρηματοοικονομικές καταστάσεις και συγκεκριμένα, οι εισηγμένες του κλάδου “Πληροφορικής και Τεχνολογίας” του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών. Η εξεταζόμενη περίοδος για την παρούσα μελέτη ορίζεται το διάστημα από το 2013 έως το 2019, και επιλέχθηκε με γνώμονα την επικαιρότητα των ευρημάτων μας.

6.2 Προσαρμογή δείγματος

Μετά την αρχική συλλογή των δεδομένων, το δείγμα κρίθηκε απαραίτητο να υποστεί κάποιες μεταβολές με βάση τις τεχνικές που έχουν χρησιμοποιηθεί και σε προγενέστερες μελέτες.

Το πρώτο πρόβλημα που παρατηρήθηκε είναι ότι κατά την εξεταζόμενη περίοδο υπήρχαν επιχειρήσεις με ελλιπή δεδομένα, οι οποίες όπως είναι αναμενόμενο απομακρύνθηκαν από το δείγμα στο σύνολό τους. Το δεύτερο σημαντικό ζήτημα που προέκυψε είναι οι επιχειρήσεις που παρουσιάζουν αρνητικούς, ψευδή θετικούς ή μεγαλύτερους της μονάδας πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται όταν οι επιχειρήσεις είτε εμφανίζουν ως αποτέλεσμα ζημία είτε αναμένουν επιστροφή φόρου σε συγκεκριμένες χρήσεις. Όπως προαναφέραμε άλλωστε ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής υπολογίζεται συνήθως ως το πηλίκο του φόρου εισοδήματος της επιχείρησης προς τα κέρδη προ φόρων ή κάποιο άλλο μέγεθος εισοδήματος από την κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσης. Το ανωτέρω ζήτημα έχει φυσικά επισημανθεί και σε προγενέστερες μελέτες. Ενώ κάποιοι ερευνητές όπως οι Holland (1998) και Richardson and Lanis (2007), επιλέγουν να απομακρύνουν τις συγκεκριμένες επιχειρήσεις, εμείς λόγω του περιορισμένου αριθμού παρατηρήσεων που έχουμε στην κατοχή μας, στην παρούσα έρευνα θα ακολουθήσουμε την μεθοδολογία των Gupta and Newberry (1997) και Schmidt (2006) η οποία ορίζει ότι ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής παίρνει την τιμή 0 ($ETR=0$) όταν υπάρχει για την συγκεκριμένη χρήση επιστροφή φόρου, και ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής παίρνει την τιμή 1 ($ETR=1$) όταν η επιχείρηση εμφανίζει ζημία για την συγκεκριμένη χρήση. Επιπλέον, σύμφωνα πάλι με προηγούμενες μελέτες Stickney and McGee (1982), Gupta and Newberry (1997), και

Richardson and Lanis (2007), οι επιχειρήσεις που παρουσιάζουν πραγματικό φορολογικό συντελεστή μεγαλύτερο της μονάδας ($ETR > 1$) απομακρύνονται στο σύνολο τους από το δείγμα. Το φαινόμενο ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής να παίρνει τιμή μεγαλύτερη της μονάδας παρατηρείται για παράδειγμα αν μεταφερθεί μία υποχρέωση καταβολής φόρου εισοδήματος από το παρελθόν σε χρήση κατά την οποία η επιχείρηση δεν εμφανίζει σημαντικά κέρδη.

Κεφάλαιο 7: Μεταβλητές

7.1 Πραγματικός Φορολογικός Συντελεστής (Effective Tax Rate)

Στις μακροοικονομικές μελέτες παρελθόντων δεδομένων, ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής υπολογίζεται ως το πηλίκο του φόρου εισοδήματος της επιχείρησης προς ένα μέγεθος εισοδήματος από την κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσης. Ο γενικός τύπος που μας δίνει αυτή την σχέση είναι ο ακόλουθος:

$$\text{Πραγματικός Φορολογικός Συντελεστής} = \frac{\text{Φόρος}}{\text{Μέγεθος εισοδήματος απο Κ.Α.Χ.}}$$

Βέβαια, μελετώντας την σχετική βιβλιογραφία, παρατηρούμε ότι ακολουθούνται διαφορετικές μεθοδολογίες για τον τρόπο με τον οποίο σχηματίζεται ο παραπάνω τύπος που μας δίνει τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή. Οι διαφορετικές μεθοδολογίες αυτές, εστιάζουν τόσο στο μέγεθος το οποίο αποτελεί τον αριθμητή όσο και στο μέγεθος το οποίο αποτελεί τον παρονομαστή.

Ο αριθμητής του πραγματικού φορολογικού συντελεστή

Αναλυτικότερα, για το μέγεθος ‘‘φόρος’’ του αριθμητή, οι ερευνητές έχουν καταλήξει σε τρεις βασικές επισημάνσεις:

1. Η πρώτη επισημάνση εστιάζει αν θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί στο μέγεθος του αριθμητή ο φόρος έξοδο (λογιστικό μέγεθος) ή η πραγματική υποχρέωση της επιχείρησης (φόρος πληρωτέος), συμπεριλαμβανομένης ή μη της αναβαλλόμενης φορολογίας
2. Η δεύτερη επισημάνση εστιάζει στο αν θα πρέπει να ενσωματωθεί στο μέγεθος του αριθμητή και ο φόρος που αναλογεί στο παγκόσμιο εισόδημα της επιχείρησης, πέραν του φόρου που προκύπτει από τα εισοδήματα της ημεδαπής
3. Η τρίτη επισημάνση εστιάζει στον αν θα πρέπει στο μέγεθος του αριθμητή να ληφθούν υπόψιν και άλλοι φόροι πέραν του φόρου εισοδήματος

Αναφορικά με την πρώτη επισημάνση, για το αν θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί στο μέγεθος του αριθμητή ο φόρος έξοδο (λογιστικό μέγεθος) ή η πραγματική υποχρέωση της επιχείρησης (φόρος πληρωτέος), συμπεριλαμβανομένης ή μη της αναβαλλόμενης φορολογίας διαπιστώνουμε πως οι ερευνητές ανά τον κόσμο χρησιμοποιούν και τα δυο μεγέθη στον αριθμητή του πραγματικού φορολογικού συντελεστή. Σύμφωνα με το Διεθνές Λογιστικό

Πρότυπο 12 (IAS 12), η συνολική φορολογική δαπάνη (φόρος εισοδήματος) που απεικονίζεται στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις είναι το άθροισμα του τρέχοντος φόρου και του αναβαλλόμενου φόρου. Ως τρέχων φόρος, ορίζεται το ποσό του φόρου που προκύπτει επί του φορολογητέου εισοδήματος (κέρδος/ζημία) για την τρέχουσα φορολογική περίοδο. Ως αναβαλλόμενη φορολογική απαίτηση ή υποχρέωση, ορίζεται το ποσό του φόρου εισοδήματος που είναι ανακτήσιμο ή οφείλεται σε μελλοντικές περιόδους από φορολογητέες προσωρινές διαφορές ή μεταφερόμενες φορολογικές ζημιές. Οι μεταβολές στο ποσό της αναβαλλόμενης φορολογίας του ισολογισμού (απαίτηση ή υποχρέωση) αναγνωρίζονται σε μείωση ή αύξηση αναλόγως του φόρου εισοδήματος της κατάστασης αποτελεσμάτων.

Στην Ελλάδα, οι επιχειρήσεις μέχρι την 31/12/2014 όπου ίσχυε το Ελληνικό Γενικό Λογιστικό Σχέδιο (Ε.Λ.Γ.Σ. ΠΔ 1123/1980) δεν είχαν την δυνατότητα να αναγνωρίζουν αναβαλλόμενους φόρους στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις τους, πλην εκείνων που εφαρμόζαν τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα. Από την 01/01/2015 όπου τέθηκαν σε ισχύ οι διατάξεις για την αναβαλλόμενη φορολογία με την εφαρμογή των Ελληνικών Λογιστικών Προτύπων (ν. 4308/2014), οι επιχειρήσεις δύναται να αναγνωρίζουν τον αναβαλλόμενο φόρο εισοδήματος αυστηρά σε προαιρετική βάση στις χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις. Βέβαια δεν καθίσταται εφικτό από όλες τις επιχειρήσεις, και ιδίως τις πολύ μικρές όπως αυτές ορίζονται από τα Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα να αναγνωρίζουν τους αναβαλλόμενους φόρους.

Μελετώντας την σχετική βιβλιογραφία, διαπιστώνουμε πως οι ερευνητές ανά τον κόσμο χρησιμοποιούν διαφορετικές προσεγγίσεις. Άλλοι ενσωματώνουν την αναβαλλόμενη φορολογία στον αριθμητή του πραγματικού φορολογικού συντελεστή όπως οι Zimmerman (1983) και Stickney and McGee (1982), άλλοι αν και έχουν διαθέσιμα τα δεδομένα για την αναβαλλόμενη φορολογία επιλέγουν να μην τα χρησιμοποιήσουν όπως οι Gupta, Newberry (1997) και Holland (1998), ενώ άλλοι δεν έχουν διαθέσιμα τα συγκεκριμένα δεδομένα όπως οι Richardson and Lanis (2007).

Αναφορικά με την δεύτερη επισήμανση, για το αν θα πρέπει να ενσωματωθεί στο μέγεθος του αριθμητή και ο φόρος που αναλογεί στο παγκόσμιο εισόδημα της επιχείρησης, πέραν του φόρου που προκύπτει από τα εισοδήματα της ημεδαπής, οι ερευνητές επιλέγουν και εδώ διαφορετικές προσεγγίσεις. Σύμφωνα με τις δύο διαφορετικές μεθοδολογίες, στην πρώτη περίπτωση όπου στον αριθμητή του πραγματικού φορολογικού συντελεστή χρησιμοποιηθεί ο φόρος που αναλογεί στο παγκόσμιο εισόδημα της επιχείρησης, θα πρέπει να εξεταστούν

σοβαρά τυχόν εκπτώσεις του φόρου που παρέχονται για την αποφυγή της διπλής φορολόγησης του εισοδήματος, ενώ στην δεύτερη περίπτωση όπου στον αριθμητή του πραγματικού φορολογικό συντελεστή χρησιμοποιηθεί μόνο το ποσό του φόρου που αναλογεί στο εισόδημα που προκύπτει από την ημεδαπή, θα πρέπει να αναπροσαρμοστεί το μέγεθος εισοδήματος του παρονομαστή για να εξαιρεθεί το εισόδημα που προκύπτει από την αλλοδαπή. Πληθώρα ερευνητών επιλέγει την ενσωμάτωση του φόρου που αναλογεί στο παγκόσμιο εισόδημα, στον αριθμητή του πραγματικού φορολογικού συντελεστή όπως ο Zimmerman (1983), οι Gupta and Newberry (1997) και ο Holland (1998), ενώ άλλοι δεν διευκρινίζουν την τελική σύνθεση του αριθμητή του πραγματικού φορολογικού συντελεστή όπως ο Kraft (2014).

Τέλος, αναφορικά με την τρίτη επισήμανση, για το θα πρέπει στο μέγεθος του αριθμητή να ληφθούν υπόψιν και άλλοι φόροι πέραν του φόρου εισοδήματος, διαπιστώνουμε πως οι ερευνητές περιορίζονται μόνο στην χρήση του φόρου εισοδήματος. Όπως αναφέρει ο Holland (1998), για την αποτελεσματικότερη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της οικονομικής επίδοσης μιας επιχείρησης και της φορολογικής της υποχρέωσης, η φορολογική της επιβάρυνση υπολογίζεται με την χρήση άμεσων φόρων. Λοιποί φόροι όπως είναι για παράδειγμα ο Φόρος Προστιθέμενης Αξίας, δεν υπολογίζονται καθώς δεν εξαρτώνται εξολοκλήρου από τα επίπεδα εισοδήματος της επιχείρησης.

Ο παρονομαστής του πραγματικού φορολογικού συντελεστή

Όσον αφορά το μέγεθος του παρονομαστή, διαπιστώνουμε πως και εκεί ακολουθούνται διαφορετικές μεθοδολογίες για τον σχηματισμό του. Τα μεγέθη που επιλέγονται συχνότερα από τους ερευνητές για τον σχηματισμό του παρονομαστή είναι:

1. Κέρδη προ φόρων (Net income before taxes)
2. Κύκλος εργασιών (Turnover)
3. Μικτό αποτέλεσμα (Gross Operating Profit)
4. Κέρδη προ φόρων, τόκων και αποσβέσεων (EBITDA)
5. Χρηματοροές από λειτουργικές δραστηριότητες (Net cash flows from operating activities)

Κέρδη προ φόρων (Net income before taxes)

Τα κέρδη προ φόρων είναι το μέγεθος που χρησιμοποιείται συχνότερα από τους ερευνητές στον παρονομαστή του συγκεκριμένου τύπου. Το μέγεθος αυτό αποτυπώνει το λογιστικό αποτέλεσμα της επιχείρησης για το εκάστοτε φορολογικό έτος, περικλείοντας όλα εκείνα τα στοιχεία του κόστους και των δαπανών που τα υπόλοιπα μεγέθη αγνοούν. Τέτοια στοιχεία για

παράδειγμα είναι, το κόστος πωληθέντων, οι αποσβέσεις και οι τόκοι. Το λογιστικό αποτέλεσμα της επιχείρησης βέβαια δύναται να διαφέρει σημαντικά από το φορολογητέο αποτελέσματα της, λόγω των διαφορών που προκύπτουν από την φορολογική και λογιστική νομοθεσία. Θα πρέπει να τονιστεί όμως ότι το συγκεκριμένο μέγεθος εισοδήματος επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τις λογιστικές πολιτικές που επιλέγει η διοίκηση της επιχείρησης όπως για παράδειγμα η πολιτική αποσβέσεων που ακολουθεί ή η μέθοδος κοστολόγησης κ.λπ..

Κύκλος εργασιών (Turnover)

Ένα δεύτερο μέγεθος που αποτελεί ασφαλή επιλογή και χρησιμοποιείται ευρέως από τους ερευνητές είναι ο κύκλος εργασιών. Αυτό συμβαίνει διότι σε αντίθεση με τα κέρδη προ φόρων το συγκεκριμένο μέγεθος δεν επηρεάζεται από τις λογιστικές πολιτικές που ακολουθεί η διοίκηση της επιχείρησης και υπολογίζεται σχεδόν με τον ίδιο τρόπο για όλες τις επιχειρήσεις. Όμως, όπως έχει τονίσει και ο Nicodeme (2001), η χρησιμοποίηση του κύκλου εργασιών στον παρονομαστή του πραγματικού φορολογικού συντελεστή, αφενός οδηγεί στην εξαγωγή μικρών δεικτών και δύσκολα συγκρίσιμα αποτελέσματα και αφετέρου μπορεί να οδηγήσει σε εσφαλμένα αποτελέσματα διότι δεν περικλείονται οι απαραίτητες πληροφορίες που σχετίζονται με το κόστος.

Μικτό αποτέλεσμα (Gross Operating Profit)

Ένα τρίτο μέγεθος που δύναται να χρησιμοποιηθεί από τους ερευνητές στον παρονομαστή του πραγματικού φορολογικού συντελεστή είναι το μικτό αποτέλεσμα. Το μικτό αποτέλεσμα είναι αυτό που προκύπτει εάν από τον κύκλο εργασιών της επιχείρησης αφαιρεθεί το κόστος πωληθέντων της. Όπως όμως συμβαίνει και με τον κύκλο εργασιών, έτσι και το συγκεκριμένο μέγεθος δεν ενσωματώνει τις απαραίτητες πληροφορίες που σχετίζονται με το κόστος, και μπορεί να οδηγήσει στην εξαγωγή εσφαλμένων αποτελεσμάτων.

Κέρδη προ φόρων τόκων και αποσβέσεων (EBITDA)

Ένα ακόμα μέγεθος το οποίο επιλέγεται από τους ερευνητές στον παρονομαστή του πραγματικού φορολογικού συντελεστή είναι τα κέρδη προ φόρων τόκων και αποσβέσεων (Earnings before interest, tax, depreciation and amortization). Το συγκεκριμένο μέγεθος όμως δεν θεωρείται ιδιαίτερα αξιόπιστο διότι δεν περικλείει πολύ σημαντικές δαπάνες για τις επιχειρήσεις όπως είναι οι τόκοι και αποσβέσεις. Άλλωστε όπως αναφέραμε, σύμφωνα με την βιβλιογραφική ανασκόπηση, τόσο οι τόκοι όσο και οι αποσβέσεις των επιχειρήσεων δύναται να διαμορφώνουν σε σημαντικό βαθμό τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή. Η

χρησιμοποίηση του συγκεκριμένου μεγέθους στον παρονομαστή πιθανώς να οδηγήσει στην εξαγωγή εσφαλμένων αποτελεσμάτων.

Χρηματοροές από λειτουργικές δραστηριότητες (Net cash flows from operating activities)

Οι χρηματοροές από λειτουργικές δραστηριότητες είναι το τελευταίο μέγεθος στο οποίο θα αναφερθούμε. Χρησιμοποιείται ως ένα αρκετά αξιόπιστο μέγεθος στον παρονομαστή του πραγματικού φορολογικού συντελεστή από τους ερευνητές, διότι είναι πιθανό να μετριάξει την επίδραση των διαφορετικών λογιστικών πολιτικών που ακολουθούν οι επιχειρήσεις στην τελική φορολογική επιβάρυνσή τους (Gupta and Newberry, 1997). Την αφετηρία για την χρησιμοποίηση του συγκεκριμένου μεγέθους στον παρονομαστή του πραγματικού φορολογικού συντελεστή έκανε ο Zimmerman (1983) και στην συνέχεια ακολούθησαν και άλλοι ερευνητές όπως για παράδειγμα οι Gupta and Newberry (1997) και Richardson and Lanis (2007).

Σύμφωνα λοιπόν με όσα προαναφέρθηκαν, διαπιστώνουμε ότι οι αναλυτές έχουν πληθώρα επιλογών για τον τρόπο υπολογισμού του πραγματικού φορολογικού συντελεστή, ανάλογα με τα μεγέθη που θα επιλεγούν για τον σχηματισμό του αριθμητή και τον παρονομαστή του. Για την συγκεκριμένη έρευνα επελέγη ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής να σχηματιστεί ως το πηλίκο του φόρου εισοδήματος ενσωματώνοντας στον αριθμητή την αναβαλλόμενη φορολογία προς τα κέρδη προ φόρων.

$$\text{Πραγματικός Φορολογικός Συντελεστής} = \frac{\text{Φόρος Εισοδήματος}}{\text{Κέρδη προ φόρων}}$$

7.2 Ανεξάρτητες Μεταβλητές – Μεταβλητές Ελέγχου

Για τον έλεγχο των υποθέσεων που αναλύσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, θα χρησιμοποιηθεί μια σειρά από ανεξάρτητες μεταβλητές για τον υπολογισμό του μεγέθους της επιχείρησης, του βαθμού χρηματοοικονομικής μόχλευσης της, του βαθμού εντάσεως της πάγιας περιουσίας της, του βαθμού εντάσεως των αποθεμάτων της και για τον υπολογισμό της κερδοφορία της. Η επιλογή και διαμόρφωση των συγκεκριμένων μεταβλητών έγινε με βάση τα όσα έχουν αναφερθεί στις περισσότερες μελέτες που εξετάζουν το ίδιο θέμα στο παρελθόν.

Συγκεκριμένα, το μέγεθος της επιχείρησης (SIZE) υπολογίζεται ως ο φυσικός λογάριθμος (ln) της συνολικής αξίας του ενεργητικού της επιχείρησης. Ο βαθμός της χρηματοοικονομικής

μόχλευσης (LEVERAGE) υπολογίζεται ως το πηλίκο του συνόλου των μακροπροθέσμων υποχρεώσεων της επιχείρησης προς την συνολική αξία του ενεργητικού της. Ο βαθμός εντάσεως της πάγιας περιουσίας (CAPINT) υπολογίζεται ως το πηλίκο των καθαρών πάγιών² της επιχείρησης προς την συνολική αξία του ενεργητικού της. Ο βαθμός εντάσεως των αποθεμάτων (INVINT) υπολογίζεται ως το πηλίκο των αποθεμάτων τέλους της επιχείρησης προς τη συνολική αξία του ενεργητικού της. Για τον προσδιορισμό της κερδοφορίας, χρησιμοποιείται ο αριθμοδείκτης αποδοτικότητας του ενεργητικού της επιχείρησης (ROA) που υπολογίζεται ως το πηλίκο του αποτελέσματος της επιχείρησης (κέρδος/ζημία) προ φόρων προς την συνολική αξία του ενεργητικού της επιχείρησης. Η μεταβλητή (STR) χρησιμοποιείται για τον έλεγχο της επίδρασης των μεταβολών του ονομαστικού φορολογικού συντελεστή στα αποτελέσματα των επιχειρήσεων.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι υπόλοιποι παράγοντες που ενδέχεται να ασκούν επιρροή στους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές και αναλύθηκαν παραπάνω όπως ο κλάδος δραστηριοποίησης και η νομική μορφή της επιχείρησης δεν θα διερευνηθούν στην παρούσα έρευνα διότι το δείγμα προέρχεται από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον ίδιο κλάδο και είναι όλες της ίδιας νομικής μορφής.

7.3. Περιγραφική Στατιστική

Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει συνοπτικά στατιστικά στοιχεία (μέση τιμή, τυπική απόκλιση, ελάχιστη τιμή, μέγιστη τιμή, αριθμός παρατηρήσεων) για τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή και τις βασικές ανεξάρτητες μεταβλητές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

	N	Μέση τιμή	Τυπ.απόκλιση	Ελάχιστη	Μέγιστη
Etr	63	0.35	0.35	0.00	1.00
Size	63	15.35	2.26	10.65	17.21
Leverage	63	0.11	0.10	0.00	0.40
Capint	63	0.29	0.17	0.06	0.71
Invint	49	0.07	0.09	0.00	0.33
Roa	63	0.11	0.67	-0.20	5.33
Str	63	0.27	0.02	0.24	0.29

² Τα καθαρά πάγια (net fixed assets) της επιχείρησης, νοούνται ως τα πάγια περιουσιακά της στοιχεία (ακίνητα, εξοπλισμός κλπ.) και τυχόν έξοδα ιδρύσεως μετά την αφαίρεση των αποσβέσεων.

Παρατηρούμε ότι ο ETR έχει μέση τιμή 35%. Επί της ουσίας δηλαδή, διαπιστώνεται ότι οι επιχειρήσεις του δείγματος καταβάλλουν ως φόρο εισοδήματος κατά μέσο όρο το 35% των λογιστικών κερδών τους προ φόρων. Αναφορικά με τις ανεξάρτητες μεταβλητές, η μεταβλητή SIZE παρουσιάζει μέση τιμή 15,35, η μεταβλητή LEVERAGE παρουσιάζει μέση τιμή 0.11, η μεταβλητή CAPINT παρουσιάζει μέση τιμή 0,29, η μεταβλητή INVINT παρουσιάζει μέση τιμή 0,07 και, τέλος, η μεταβλητή ROA παρουσιάζει μέση τιμή 0,11.

7.4 Μεθοδολογία

Ο έλεγχος των υποθέσεων που διαμορφώθηκαν στο προηγούμενο στάδιο της μελέτης, θα διερευνηθεί εμπειρικά βάσει του ακόλουθου υποδείγματος:

$$ETR = b_0 + b_1 SIZE + b_2 LEVERAGE + b_3 CAPINT + b_4 INVINT + b_5 ROA + b_6 STR$$

όπου η εξαρτημένη μεταβλητή ETR είναι ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής της επιχείρησης. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές περιλαμβάνουν δείκτες για το μέγεθος της επιχείρησης (SIZE), το βαθμό της χρηματοοικονομικής της μόχλευσης (LEVERAGE), το βαθμό έντασης της πάγιας περιουσίας της επιχείρησης (CAPINT), το βαθμό έντασης των αποθεμάτων της (INVINT), την κερδοφορία της (ROA), τον ισχύοντα ανά έτος ονομαστικό φορολογικό συντελεστή (STR).

Εφαρμόστηκε πολλαπλή γραμμική ανάλυση παλινδρόμησης για την εύρεση της σχέσης μεταξύ της εξαρτημένης συνεχούς μεταβλητής (Etr) και των ανεξάρτητων μεταβλητών (Size, Leverage, Capint, Invint, Roa και Str). Η στατιστική ανάλυση στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας πραγματοποιήθηκε στο στατιστικό πρόγραμμα IBM SPSS Statistics 25.0. Επιπλέον, ως επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας χρησιμοποιήθηκε το $p < 0.05$.

Κεφάλαιο 8: Αποτελέσματα

Στον Πίνακα 5 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης παλινδρόμησης για την αξιολόγηση των παραγόντων που πιθανόν να σχετίζονται με την Etr. Το μοντέλο έχει ως εξαρτημένη μεταβλητή την Etr και ανεξάρτητες μεταβλητές τις Size, Leverage, Capint, Invint, Roa και Str.

Πίνακας 5: Αποτελέσματα πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης για την εξαρτημένη μεταβλητή Etr

	b	95% Δ.Ε.	t	p-value
(Constant)	0.72	(-0.95 , 2.39)	0.87	0.380
Size	0.00	(-0.04 , 0.05)	0.26	0.790
Leverage	0.16	(-1.45 , 1.78)	0.20	0.840
Capint	0.15	(-0.88 , 1.19)	0.30	0.760
Invint	1.46	(0.15 , 2.76)	2.25	0.020
Roa	-0.04	(-0.19 , 0.11)	-0.55	0.580
Str	-2.28	(-7.62 , 3.04)	-0.86	0.390

Δ.Ε. = Διάστημα Εμπιστοσύνης

Σχετικά με τα αποτελέσματα της πολλαπλής παλινδρόμησης που παρουσιάζονται στον Πίνακα 5, παρατηρούμε ότι η μόνο μεταβλητή Invint έδειξε στατιστική σημαντικότητα. Συγκεκριμένα, για κάθε μια μονάδα αύξησης της μεταβλητής Invint, αυξάνετε κατά 1.45 (p-value=0.020) η μεταβλητή Etr.

Κεφάλαιο 9: Συμπεράσματα - Προτάσεις για μελλοντική μελέτη

Σκοπός της παρούσας μελέτης, είναι ο εντοπισμός των προσδιοριστικών παραγόντων των πραγματικών φορολογικών συντελεστών σε παγκόσμιο επίπεδο και εν συνεχεία, μέσω της μικροοικονομικής ανάλυσης παρελθόντων δεδομένων, η διερεύνηση των εν λόγω παραγόντων για τις ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον κλάδο ‘Πληροφορικής και Τεχνολογίας’ και είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών για την περίοδο από το 2013 έως το 2019.

Ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής είναι επί της ουσίας ο μέσος φορολογικός συντελεστής μιας επιχείρησης και είναι ένας δείκτης, ο οποίος χρησιμοποιείται εκτενώς από τους αναλυτές για την μελέτη των φορολογικών συστημάτων, διότι ο τρόπος υπολογισμού του επιτρέπει την συσχέτιση του ονομαστικού φορολογικού συντελεστή (Statutory Tax Rate) με την φορολογική βάση επί της οποίας επιβάλλεται. Ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής, σύμφωνα με την μέθοδο των μικροοικονομικών μελετών παρελθόντων δεδομένων, υπολογίζεται ως το πηλίκο του φόρου εισοδήματος της επιχείρησης προς ένα μέγεθος εισοδήματος από τις χρηματοοικονομικές της καταστάσεις. Με την χρήση του πραγματικού φορολογικού συντελεστή επιτυγχάνεται όχι μόνο μια ακριβέστερη απεικόνιση της φορολογικής επιβάρυνσης που υπόκεινται οι επιχειρήσεις, αλλά και η αποτελεσματικότερη διερεύνηση της ουδετερότητας ή μη του φορολογικού συστήματος καθώς και η πιθανή προσπάθεια των επιχειρήσεων για φοροαποφυγή.

Μέσα από την επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, κατέστη σαφές πως υπάρχει μια πληθώρα παραγόντων που ασκούν επιρροή στους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές. Στην παρούσα εργασία οι παράγοντες που επιλέχθηκαν για την διερεύνηση του υποδείγματος ως ανεξάρτητες μεταβλητές ήταν το μέγεθος της εταιρείας, ο βαθμός χρηματοοικονομικής μόχλευσης, ο βαθμός εντάσεως της πάγιας περιουσίας, ο βαθμός εντάσεως των αποθεμάτων, η κερδοφορία και ο θεσμοθετημένος ανά έτος ονομαστικός φορολογικός συντελεστής.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας για το συγκεκριμένο δείγμα επιχειρήσεων προέκυψε μόνο μια ανεξάρτητη μεταβλητή η οποία είναι στατιστικά σημαντική και επιδρά στον πραγματικό φορολογικό συντελεστή και αυτή είναι ο βαθμός εντάσεως των αποθεμάτων. Είναι πιθανό, για την αδυναμία του υποδείγματος να καταδείξει περισσότερο σημαντικά στατιστικά αποτελέσματα, να ευθύνεται το ίδιο το δείγμα, καθώς επιλέχθηκαν εταιρίες του ίδιου κλάδου με παρόμοια χαρακτηριστικά. Ένας ακόμα πιθανός παράγοντας για την αδυναμία κατάδειξης σημαντικών στατιστικών αποτελεσμάτων, δύναται να είναι το μέγεθος του δείγματος.

Συνεπώς θα αναφέραμε πως η έρευνα μας δεν κατάφερε να συνδέσει ουσιαστικά τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή με εκείνα τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων που σύμφωνα με την βιβλιογραφία επιδρούν είτε θετικά είτε αρνητικά στην φορολογική τους επιβάρυνση.

Η συμβολή της παρούσας εργασίας στην βιβλιογραφία , είναι η αναλυτική καταγραφή και παρουσίαση των παραγόντων, που ασκούν επιρροή στους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές, πρώτα σε διεθνές επίπεδο και έπειτα στα πλαίσια του ελληνικού φορολογικού συστήματος. Σαφώς υπάρχει μια πληθώρα παραγόντων οι οποίοι δεν μπόρεσαν να διερευνηθούν στην συγκεκριμένη έρευνα και θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη σε αντίστοιχες έρευνες στο μέλλον όπως είναι ο κλάδος δραστηριοποίησης και η νομική μορφή των επιχειρήσεων.

Η πρόταση για μελλοντική έρευνα, είναι η εξέλιξη των πραγματικών φορολογικών συντελεστών και οι προσδιοριστικοί τους παράγοντες να μπορέσουν να διερευνηθούν σε επίπεδο ατομικών και προσωπικών επιχειρήσεων που αποτελούν και το μεγαλύτερο κομμάτι της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας μας. Ένα εγχείρημα δύσκολο, καθώς οι συγκεκριμένες μορφές εταιρειών δεν δημοσιεύουν χρηματοοικονομικές καταστάσεις και δεν υπάρχει δυνατότητα άντλησης των απαραίτητων στοιχείων. Όμως ευελπιστούμε ότι στο μέλλον είναι πιθανό κάποια από αυτά τα στοιχεία μέσω της συνεργασίας των αρμόδιων φορέων να γίνουν διαθέσιμα στους ερευνητές και να μπορέσει να υλοποιηθεί η συγκεκριμένη πρόταση, η οποία ομολογουμένως θα έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον.

Βιβλιογραφία

Αγαπητού, Γ., (1986). ‘*Η φορολογία εισοδήματος στην Ελλάδα.*’. Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών. Επιστημονικές Μελέτες, 19.

Ευρωπαϊκή Ένωση (2002). ‘*Ενοποιημένη απόδοση της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.*’.

Διανεοσις & Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, (2018). ‘*Η φορολογία εισοδήματος στην Ελλάδα.*’.

Σταματόπουλος Δ., & Καραβοκύρης Α. (2014). ‘*Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος.*’. Εκδόσεις Forin-Σταματόπουλος, Αθήνα.

Adhikari, A., C. Derashid; and H. Zhang. (2006). “Public Policy, Political Connections, and Effective Tax Rates: Longitudinal Evidence from Malaysia.” *Journal of Accounting and Public Policy* 25, no. 5: 574–595.

Buijink, W., Janssen, B., & Schols, Y. (1999). Corporate effective tax rates in the European Union. Final Report, Maastricht.

Derashid, C., & H. Zhang. 2003. “Effective Tax Rates and the ‘Industrial Policy’ Hypothesis: Evidence from Malaysia.” *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation* 12, no. 1: 45–62.

Devereux, M., & Griffith, R., (1998). “The Taxation of Discrete Investment Choices”. Institute For Fiscal Studies Working Paper.

Elena Fernández-Rodríguez & Antonio Martínez-Arias (2014). “Determinants of the Effective Tax Rate in the BRIC Countries. ” *Emerging Markets Finance and Trade*, 50:sup3, 214-228.

Gupta, S., & Newberry, K., (1997). “Determinants of the variability in corporate effective tax rates: Evidence from longitudinal data.” *Journal of Accounting and Public Policy*, 16, 1-34.

Harris, M.N., & Feeny, S., (2003). “Habit persistence in effective tax rates.” *Applied Economics* 35(8), 951-958.

Holland, K., (1998). “Accounting policy choice: The relationship between corporate tax burden and company size”. *Journal of Business Finance and Accounting*, 25, 265–288.

- Janssen, B. (2005). Corporate effective tax rates in the Netherlands. *Economist*, 153(1), 47-66.
- King, M.A., & Fullerton, D., (1984). *“The Taxation of Income from Capital”*. University of Chicago Press, Chicago.
- Kraft, A., 2014. “What really affects German firms’ effective tax rate”. *International Journal of Financial Research*.5(3).
- Manzon, G., & Plesko, G. (2002), The relation between financial and tax reporting measures of income, *Tax Law Review* 55(2), 175-214.
- Mendoza, E. G., Razin, A., & Tesar, L. L., (1994). Effective tax rates in macroeconomics. Cross-country estimates of tax rates on factor incomes and consumption”. *Journal of Monetary Economics*, 34(3), 297–323.
- Moreno-Rojas, J., González-Rodríguez, M. R., & Martín-Samper, R. C. (2017). Determinants of the effective tax rate in the tourism sector: a dynamic panel data model. *Tourism & Management Studies*, 13(3), 31–38.
- Musgrave, R., & Musgrave, P., (1989). *Public finance in theory and practice* (5th ed.). New York: McGraw-Hill Book Co.
- Nicodème, G., (2001). Computing effective corporate tax rates. *Directorate General for Economic and Financial Affairs*, 3808, 1–61.
- Nicodème, G., (2002). "Sector and size effects on effective corporate taxation." *European Economy - Economic Papers* 2008 - 2015 175.
- Nor, J.M., Ahmad, N., & Saleh, N.M. (2010). Fraudulent financial reporting and company characteristics: tax audit evidence. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 8, 128-142.
- OECD. (2019). *Revenue Statistics 2019: Tax Revenue Trends in the OECD*.
- Papageorgiou, D., Efthimiadis, T., Konstantakopoulou, I., (2012). “Effective Tax Rates in Greece”. *Discussion Paper, No 124*, Centre of Planning and Economic Research.
- Phillips, J.D., (2003). Corporate tax-planning effectiveness: the role of compensation-based incentives. *Account. Rev.* 78, 847–874.
- Porcano, T., (1986). “Corporate tax rates: Progressive, proportional, or regressive”. *The Journal of the American Taxation Association*. 7(2), 17-31.

Rego, S. O., (2003). Tax-avoidance activities of U.S. multinational corporations. *Contemporary Accounting Research*, 20 (4), 805-833.

Ribeiro, A., Cerqueira., & Brandao, E., (2015). The determinants of effective tax rates: Firms characteristics and corporate governance. FEP-UP School of Economic and management *University of Porto Working Paper Series*.

Richardson, G. & Lanis, R., (2007). “Determinants of the variability in corporate effective tax rates and tax reform: Evidence from Australia.” *Journal of Accounting and Public Policy*. 26. 689-704.

Sanjay, G., & Kaye, N., (1997). “Determinants of the variability in corporate effective tax rates: Evidence from longitudinal data”. *Journal of Accounting and Public Policy*.16.1-34.

Schmidt, A. (2006). The persistence, forecasting, and valuation implications of the tax change components of earnings. *The Accounting Review*.81, 589-616.

Siegfried, J. (1972). The relationship between economic structure and the effect of political influence: Empirical evidence from the federal corporation income tax program. Ph.D. dissertation, University of Wisconsin.

Stickney, C.P., & McGee, V.E., 1982. “Effective corporate tax rates: The effect of size, capital intensity, leverage, and other factors.” *Journal of Accounting and Public Policy* 1(2), 125-152.

Wilkie, P. and Limberg, S. Spring 1990. ‘The relationship between firm size and effective tax rate: A reconciliation of Zimmerman [1983] and Porcano [1986]’. *The Journal of the American Taxation Association*. 11(2):76-91.

Zimmerman, J., (1983). “Taxes and firm size.” *Journal of Accounting and Economics*.5.119-149.

Διαδικτυακές Πηγές

<https://ec.europa.eu/eurostat/home>

<https://www.taxheaven.gr/>

Νομοθετήματα

Διεθνές Λογιστικό Πρότυπο 2 – Αποθέματα (IAS 2 – Inventories).

Διεθνές Λογιστικό Πρότυπο 12 – Φόροι Εισοδήματος (IAS 12 – Income Taxes).

Νόμος ν. 2190/1920, “Περί Ανωνύμων Εταιρειών”, ΦΕΚ Α' 37/30.3.1963.

Νόμος 2238/1994, “Κύρωση του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος Φυσικών και Νομικών Προσώπων”, ΦΕΚ 151/τ.Α'/16-9-1994.

Νόμος 2601/1998, “Ενισχύσεις ιδιωτικών επενδύσεων για την οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας και άλλες διατάξεις”.

Νόμος 3299/2004, “Κίνητρα Ιδιωτικών Επενδύσεων για την Οικονομική Ανάπτυξη και την Περιφερειακή Σύγκλιση”, ΦΕΚ Α' 261/23-12-2004.

Νόμος 3604/2007, “Αναμόρφωση και τροποποίηση του κωδικοποιημένου νόμου 2190/1920 «Περί Ανωνύμων Εταιρειών» και άλλες διατάξεις”, ΦΕΚ 189/Α'/8.8.2007.

Νόμος 3908/2011, “Ενίσχυση Ιδιωτικών Επενδύσεων για την Οικονομική Ανάπτυξη, την Επιχειρηματικότητα και την Περιφερειακή Συνοχή”, ΦΕΚ Α' 8/01-02-2011.

Νόμος 4072/2012, “Βελτίωση επιχειρηματικού περιβάλλοντος - Νέα εταιρική μορφή – Σήματα- Μεσίτες Ακινήτων - Ρύθμιση θεμάτων ναυτιλίας, λιμένων και αλιείας και άλλες διατάξεις”, ΦΕΚ Α' 86/11-04-2012.

Νόμος 4155/2013, “Εθνικό Σύστημα Ηλεκτρονικών Δημοσίων Συμβάσεων και άλλες διατάξεις”, ΦΕΚ Α' 120/29-05-2013.

Νόμος ν. 4172/2013, “Φορολογία εισοδήματος, επείγοντα μέτρα εφαρμογής του ν. 4046/2012, του ν. 4093/2012 και του ν. 4127/2013 και άλλες διατάξεις”, ΦΕΚ Α' 167/23-07-2013.

Νόμος 4308/2014, “Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα, συναφείς ρυθμίσεις και άλλες διατάξεις”, ΦΕΚ 251/Α/24-11-2014.

Νόμος 4646/2019, “Φορολογική μεταρρύθμιση με αναπτυξιακή διάσταση για την Ελλάδα του αύριο”, ΦΕΚ Α' 201/12-12-2019.

